Araştırma Makale | Research Article

KHM, Cilt:6 Sayı:2, 2026, s. 637-678.
Geliş Tarihi | Received: 11.08.2026
Kabul Tarihi | Accepted: 21.10.2026
Yayın Tarihi | Published: 30.10.2026
doi: 10.59909/khm.06.02.009

İntihal | Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.
| This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

CASUSLUK YARGILAMALARINDA AİHS GÜVENCELERİ VE EGEMENLİK: ERMENİSTAN–RUSYA–AZERBAYCAN ÜÇGENİ

ECHR SAFEGUARDS AND SOVEREIGNTY IN ESPIONAGE PROCEEDINGS: THE ARMENIA–RUSSIA–AZERBAIJAN TRIANGLE

Dr. Öğr. Üyesi Gözde Kılıç Yaşın*

Öz

Bu çalışma, Ermenistan Cumhuriyeti'nde Rusya Federasyonu vatandaşı kişilerin Azerbaycan Cumhuriyeti lehine casusluk yaptığı iddiasıyla yürütülen ceza yargılamasını, devlet egemenliği, güvenlikleştirme kuramı ve uluslararası insan hakları hukuku ekseninde çok boyutlu bir vaka analizi olarak incelemektedir. Çalışma öncelikle, devletlerin ülkesellik ve koruma ilkelerine dayanan ceza yargı yetkisinin uluslararası hukuktaki sınırlarını ve Ermenistan Ceza Kanunu'nun casusluk suçuna ilişkin normatif çerçevesini ortaya koymaktadır. Ardından, Güney Kafkasya'daki jeopolitik dönüşümün ülke içi güvenlikleştirme pratiklerine ve yargısal süreçlere nasıl yansıdığı, Fraenkel'in İkili Devlet kuramı ve Dyzenhaus'un hukuki gri delik kavramsallaştırması ışığında değerlendirilmektedir. Son olarak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Klass, Regner, Mirilashvili ve Merabishvili kararları çerçevesinde, ulusal güvenlik gerekçeli kısıtlamalar ile adil yargılanma hakkı arasındaki dengenin normatif sınırları -masumiyet karinesi, silahların eşitliği ilkesi ve Sözleşme'nin 18. maddesi bağlamında hakların siyasi amaçlarla sınırlandırılması yasağı ekseninde- tartışılmaktadır. Çalışma, Türkçe literatürde ayrı ayrı ele alınan bu doktrinel araçları güncel ve somut bir vaka üzerinden bütüncül biçimde bir araya getirerek, ulusal güvenlik odaklı ceza yargılamalarının hukuk devleti ile güvenlik devleti arasındaki gerilimi nasıl somutlaştırdığını göstermeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Casusluk, Ulusal Güvenlik, Adil Yargılanma Hakkı, AİHS m. 18, Güvenlikleştirme.

* Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Hukuk Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi.
0000-0002-4782-6999 gkyasin@gmail.com

Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under Attribution-NonCommercial 4.0 International.

ABSTRACT

This study examines, as a multidimensional case analysis, the criminal proceedings conducted in the Republic of Armenia against Russian nationals accused of espionage on behalf of the Republic of Azerbaijan, within the frameworks of state sovereignty, securitisation theory, and international human rights law. It first sets out the limits under international law of criminal jurisdiction based on the territorial and protective principles and examines the normative framework governing espionage under the Armenian Criminal Code. It then assesses how the geopolitical transformation in the South Caucasus is reflected in domestic securitisation practices and judicial processes in light of Fraenkel's theory of the Dual State and Dyzenhaus's concept of legal grey holes. Finally, drawing on the European Court of Human Rights' judgments in Klass, Regner, Mirilashvili, and Merabishvili, the study discusses the normative limits of the balance between national-security-based restrictions and the right to a fair trial, with particular reference to the presumption of innocence, equality of arms, and the prohibition under Article 18 of the Convention on restricting rights for political purposes. By bringing together these doctrinal tools, which have largely been addressed separately in the Turkish-language literature, through a contemporary and concrete case, the study seeks to demonstrate how national-security-oriented criminal proceedings crystallise the tension between the rule of law and the security state.

Keywords: Espionage, National Security, Right to a Fair Trial, Article 18 of the ECHR, Securitization.

GİRİŞ

Uluslararası hukukun klasik doktrininde devlet, ülkesi ve halkı üzerinde egemenlik yetkisine sahip temel aktör olarak kabul edilmektedir. Bu egemenliğin en belirgin tezahürlerinden biri, devletin kendi varlığına, toprak bütünlüğüne ve ulusal güvenliğine yönelen tehditleri iç hukuk mekanizmaları aracılığıyla soruşturma ve cezalandırma yetkisidir. Bununla birlikte, modern uluslararası hukuk düzeninde egemenlik, mutlak ve denetimsiz bir yetkiyi değil, hukuk devleti ilkesi ile taraf olunan uluslararası insan hakları rejimlerinden kaynaklanan yükümlülükler çerçevesinde kullanılan hukuki bir yetkiyi ifade etmektedir. Devletin kendi güvenliğini koruma ve bu amaçla ceza yargı yetkisini kullanma hakkı da Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) gibi bağlayıcı normatif sistemlerden bağımsız değildir.[1]

Güney Kafkasya'da şekillenen jeopolitik konjonktür, ulusal güvenlik hukuku ile uluslararası insan hakları yükümlülüklerinin kesiştiği yeni ve yoğun çatışma alanları üretmektedir. Ermenistan Cumhuriyeti sınırları dahilinde Rusya Federasyonu vatandaşlarının Azerbaycan Cumhuriyeti lehine[2] casusluk faaliyeti yürüttüğü iddiasıyla başlatılan ceza süreci, yalnızca klasik anlamda bir ceza muhakemesi meselesi değildir. Yargı yetkisini kullanan devletin Ermenistan, sanıkların vatandaşlık devletinin Rusya ve casusluk faaliyetinden yararlandığı ileri sürülen devletin Azerbaycan olması, vakayı devlet egemenliği, bölgesel güç rekabeti ve uluslararası insan hakları rejimi arasındaki yapısal gerilimlerin somutlaştığı çok katmanlı bir hukuki inceleme alanına dönüştürmektedir. Yargılama süreci, ulusal güvenliğin korunması adına geliştirilen gizlilik ve kısıtlama rejimleri ile adil yargılanma güvenceleri arasındaki dengenin sınandığı kritik bir örnektir.

Bu çerçevede çalışmanın amacı, söz konusu casusluk yargılamasını hukuki bir vaka analizi olarak ele alarak devletin ulusal güvenliğini koruma ve casusluk fiillerini cezalandırma yetkisinin uluslararası insan hakları hukukundan doğan yükümlülüklerle nasıl dengelenmesi gerektiğini incelemektir. Çalışmanın cevap aradığı temel soru, casusluk yargılamalarında devletin kendisini koruma yetkisinin hukuk devleti bakımından sınırlarının neler olduğudur. Bu soru, ulusal güvenlik gerekçesinin olağan ceza hukuku ve ceza muhakemesi güvenceleri içinde hukuken denetlenebilir bir sınırlama olarak mı işlediği yoksa bu güvencelerin uygulanma alanını ve yoğunluğunu belirleyen ayrıcalıklı bir devlet gerekçesine mi dönüştüğü üzerinden şekillenmektedir. Ermenistan'da Rusya vatandaşları hakkında yürütülen casusluk yargılaması, bu sınırın ülkesellik ve koruma ilkeleri, güvenlikleştirme teorisi ve AİHS'in usuli güvenceleri çerçevesinde incelendiği güncel bir vaka örneği olarak ele alınmaktadır. Türkçe literatürde AİHS m.18, masumiyet karinesi ve silahların eşitliği ilkesi gibi başlıklar işlenmiş olmakla birlikte, tespit edilebildiği kadarıyla bu doktrinel araçları Güney Kafkasya'daki güncel bir casusluk yargılaması üzerinden değerlendiren bir çalışma bulunmamaktadır. Çalışmanın literatüre katkısı, egemenlik ve ceza yargılama yetkisi tartışmasını Güvenlikleştirme Teorisi, İkili Devlet kuramı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihadıyla somut bir vaka

[1] Oktay Uygun, "Küreselleşme ve Değişen Egemenlik Anlayışının Sosyal Haklara Etkisi", *Anayasa Yargısı*, 20, (2003), s. 253–255.

[2] Çalışmada kullanılan "Azerbaycan lehine" nitelemesi, kamuya açık resmî iddianameye değil, basına yansıyan suçlama özetlerine dayanmaktadır.

ekseninde ilişkilendirerek ulusal güvenlik gerekçesinin olağan hukuk içinde denetlenebilir bir sınırlama olarak kalması ile olağan hukuk güvencelerinin uygulanma alanını ve yargısal denetimin yoğunluğunu belirleyen ayrıcalıklı bir devlet gerekçesine dönüşmesi arasındaki sınırı tartışmaya açmasından kaynaklanmaktadır.

Çalışma, normatif-hukuki analiz ve doktrinel inceleme yöntemine dayanmaktadır. Somut olayın değerlendirilmesinde uluslararası hukuk kuralları, AİHS hükümleri, AİHM içtihadı ve kamuya açık vaka kaynakları birlikte kullanılmaktadır. Çalışma, Ermenistan ceza muhakemesi hukukunun bütün kurumlarını teknik ayrıntılarıyla incelemeyi değil; ulusal güvenlik yargılamalarının Genel Kamu Hukuku'nun iki temel ayağını oluşturan devlet teorisi ve uluslararası insan hakları rejimi bakımından tabi olduğu normatif ve kurumsal sınırları belirlemeyi hedeflemektedir. Bu nedenle yürütülmekte olan ceza yargılamasında sanıkların suçluluğu veya ileri sürülen ihlaller hakkında kesin bir hükme ulaşılmamakta; sürecin kamu hukuku ve AİHS güvenceleri bakımından doğurduğu risk alanları belirlenmektedir. Aktarılan olgusal bilgilerin kamuya açık kaynaklara dayandığı ve davanın henüz kesinleşmiş bir mahkeme kararıyla sonuçlanmadığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Analizin teorik arka planı, uluslararası ilişkiler literatüründe geliştirilen güvenlik-devlet ilişkisi yaklaşımları ile hukuk teorisindeki normatif tartışmalara dayanmaktadır. Güvenlikleştirme Teorisi, bir olgunun yalnızca nesnel tehlike düzeyi nedeniyle değil, siyasal söylem ve kurumsal pratikler aracılığıyla olağan siyasetin dışına çıkarılarak güvenlik tehdidi biçiminde inşa edilebildiğini göstermektedir. Bu yaklaşım, casusluk isnadının hukuki unsurlarından bağımsız olarak, olayın kamu makamlarınca nasıl çerçevelendiğini ve ulusal güvenlik kategorisinin genişletilmesinin olağan ceza muhakemesi güvenceleri üzerinde nasıl bir daraltıcı etki yaratabileceğini inceleme imkânı sunmaktadır.

Öte yandan, hukuk devleti ile güvenlik devleti arasındaki gerilim, anayasa hukuku ve uluslararası hukuk literatüründe uzun süredir tartışılan temel bir problem alanıdır. Hukuk Devleti ile Güvenlik Devleti ikilemine ilişkin literatür,[3] devletin güvenlik gerekçesiyle genişleyen takdir alanının bireysel haklar üzerindeki aşındırıcı etkilerine dikkat çekmektedir. Özellikle olağanüstü yetkilerin kalıcılaşması, yargısal denetimin zayıflaması ve yürütme erkinin güçlenmesi durumlarında hukuk devleti ilkesinin kırılganlaştığı vurgulanmaktadır.[4] Bu çerçeve, casusluk ve ulusal güvenlik temelli ceza yargılamalarının yalnızca teknik hukuk meselesi değil, aynı zamanda kurumsal denge sorunu olduğunu ortaya koymaktadır.[5] İkili Devlet Yaklaşımı da normlarla bağlı hukuk devleti alanı ile yürütmenin güvenlik gerekçesiyle geniş bir takdir yetkisi kullandığı ayrıcalık alanının aynı siyasal ve hukuk düzeni içinde eş zamanlı olarak var olabileceğini göstermektedir. Bu yaklaşım, olağan ceza muhakemesi kurumları şeklen varlığını sürdürürken ulusal güvenlik gerekçeli istisnaların belirli kişi veya dava kategorileri bakımından bu güvenceleri fiilen etkisizleştirme ihtimalini değerlendirmek

[3] Ernst Fraenkel, *İkili Devlet: Diktatörlük Teorisine Bir Katkı*, çev. Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, 2020, s. 36.

[4] Ulaş Karadağ, "Kamu Hukuku Açısından Otokratik Yönetim-Gayrişahsi Devlet İktidarı İlişkisi ve 'Staatsgewalt' Kavramı", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 28/3 (2020), s. 1440, 1445, 1457.

[5] Erdi Yetkin, "Fraenkel'ın İkili Devletinden Dubber'ın İkili Ceza Devletine Ceza Hukukunun İkili Karakteri", *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19/2, (2022), s. 1049, 1068-1070.

için elverişli bir çerçeve sunmaktadır. Bu çalışmada İkili Devlet yaklaşımından, güvenlikleştirme sürecinin ceza yargılamasına etkileri ile bu etkilerin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) çerçevesinde yargısal denetim arasındaki ilişkiyi açıklamak için yararlanılmaktadır.

Bu teorik çerçeveye paralel olarak AİHM'in casusluk, gizli gözetim ve ulusal güvenlik gerekçeli müdahalelere ilişkin içtihadı, devletlerin belirli bir takdir marjına sahip olduğunu kabul etmekle birlikte, bu marjın mutlak olmadığını açıkça ortaya koymaktadır. Mahkeme, özellikle Klass and Others v. Germany kararından itibaren geliştirdiği yaklaşımında, ulusal güvenlik gerekçesiyle yürütülen müdahalelerin "demokratik toplumda zorunluluk" kriterine tabi olduğunu; bu müdahalelerin kanunla öngörülmüş, denetlenebilir, öngörülebilir ve keyfiliği önleyici güvencelerle donatılmış olması gerektiğini vurgulamaktadır.

Belirtilen amaç, yöntem ve teorik çerçeve doğrultusunda çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde, devletin egemenliği ve ceza yargılama yetkisi incelenecek; casusluğun barış ve silahlı çatışma dönemlerindeki hukuki statüsü ile failin statüsüne bağlanan sonuçlar ortaya konulacaktır. Bu hukuki çerçeve, Güvenlikleştirme Teorisi ve İkili Devlet Yaklaşımı ekseninde tamamlanacaktır. İkinci bölümde, Güney Kafkasya'daki jeopolitik dinamikler, bölgesel güvenlik rekabeti ve yargı süreçlerinin araçsallaştırılması sorunu somut vaka bağlamında ele alınacaktır. Üçüncü bölümde ise AİHS güvenceleri ve AİHM içtihatları ışığında, ulusal güvenlik ihtiyacı ile adil yargılanma hakkı arasındaki adil dengenin normatif sınırları çizilerek sonuç değerlendirmesine ulaşılacaktır.

I. ULUSLARARASI HUKUKTA DEVLETLERİN EGEMENLİK HAKKI VE CEZA YARGI YETKİSİ

A. CASUSLUĞUN KAVRAMSAL VE HUKUKİ BELİRSİZLİĞİ: ÜLKESELLİK, KORUMA İLKELERİ EKSENİNDE DEVLETİN KENDİNİ KORUMA HAKKI (LOTUS DOKTRİNİ VE SINIRLARI)

İstihbarat, bilginin toplanması, değerlendirilmesi ve karar süreçlerinde kullanılmasını kapsayan geniş bir faaliyet alanıdır; her istihbarat faaliyeti casusluk oluşturmaz.[6] Uluslararası hukuk literatüründe casusluk, gizli bilgilerin rıza veya hukukî yetki bulunmaksızın elde edilmesi üzerinden ele alınmaktadır. Ancak bu kavramsal çerçeve ulusal ceza kanunlarındaki suç tanımlarıyla bütünüyle örtüşmeyebilir.[7] Bu nedenle gizlilik ve sahte kimlik kullanımı gibi faaliyet özellikleri ile ilgili suç tipinin kanuni unsurları birbirinden ayrılmalıdır. Özellikle bilginin açık kaynaklardan elde edilebilir olması, incelenen ceza hükmünün kapsamı değerlendirilmeden, tek başına casusluk suçunu dışlayan bir özellik olarak kabul edilmemelidir. Casusluğun uluslararası hukuktaki statüsü ise tartışmalıdır; casusluğu genel olarak yasaklayan özel bir kuralın bulunmaması, faaliyeti oluşturan davranışların diğer uluslararası hukuk

[6] Mehmet Oral, *Temel Haklar Bağlamında Türk Ceza Kanunu'nda Düzenlenen Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk Suçları* (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2021), s. 38-39

[7] Iñaki Navarrete ve Russell Buchan, "Out of the Legal Wilderness: Peacetime Espionage, International Law and the Existence of Customary Exceptions", *Cornell International Law Journal* 51/4 (2019), s. 901-903.

kurallarını ihlâl edemeyeceği anlamına gelmez.[8] Böylece çalışmanın konusu, uluslararası hukuk bakımından faaliyetin hukuka uygunluğu ile ulusal ceza hukuku bakımından bireyin sorumluluğunun kesiştiği noktada ortaya çıkmaktadır.

Uluslararası hukukun klasik yaklaşımında devlet, ülkesi ve halkı üzerinde egemenlik yetkisine sahip temel aktördür. Devlet teorisi bakımından siyasal varlığını ve bağımsızlığını koruma işlevi, devlet olmanın temel sonuçlarından biridir.[9] Devletin bu koruma işlevinin ceza hukuku alanındaki tezahürlerinden biri ise kendi varlığına, toprak bütünlüğüne ve ulusal güvenliğine yönelen fiilleri iç hukuk mekanizmaları aracılığıyla soruşturma ve cezalandırma yetkisidir. Devletlerin ceza yargı yetkisinin birincil dayanağını ülkesellik ilkesi oluşturur. Daimi Uluslararası Adalet Divanı'nın Lotus Kararından[10] bu yana kabul gören bu ilke uyarınca devlet, kendi ülkesinde işlenen suçlar bakımından asli ceza yargı yetkisine sahiptir. Bununla birlikte ülkesellik ilkesi; failin veya mağdurun vatandaşlığına dayanan şahsilik ilkesi ve koruma ilkesi gibi başka bağlantı noktalarına dayanan yarışan yargı yetkilerini her durumda ortadan kaldırmaz.[11] Casusluk suçları bağlamında bu yetki, devletin "koruma ilkesi" (protective principle) ile de tahkim edilir. Koruma ilkesi; devletin hayati çıkarlarına, anayasal düzenine, iç ya da dış güvenliğine, temel ekonomik ve siyasal çıkarlarına karşı işlenen suçlarda failin yabancı olmasına ve suçu ülke dışında işlemesine bakılmaksızın yargılama yetkisi vermektedir.[12] "Suçun mağduru, devlet tüzel kişiliği ya da o devletin toplumudur."[13] Koruma ilkesi, devletin güvenliğine veya temel siyasal çıkarlarına yönelen casusluk gibi suçlar bakımından, fiil ülke dışında yabancı bir kişi tarafından işlense de ceza yargı yetkisinin kullanılmasına dayanak oluşturur.[14]

1. Barış döneminde casusluk: hukuki belirsizlik ve hukukilik tartışması

Savaş zamanı casusluğa ilişkin özel uluslararası düzenlemeler bulunmasına karşılık, barış zamanı casusluğun hukuki statüsü tartışmalıdır. Bununla birlikte, barış zamanı casusluğu genel olarak düzenleyen özel bir rejimin bulunmaması, bu faaliyetlerin uluslararası hukukun dışında kaldığı anlamına gelmez. Navarrete ve Buchan, casusluğu tek bir faaliyet kategorisi olarak bütünüyle hukuka uygun veya aykırı saymak yerine, onu oluşturan davranışların ayrı ayrı değerlendirilmesini önermektedir. Bu yaklaşımda faaliyetin gerçekleştirildiği yer, kullanılan yöntem, faile ilişkin hukuki statü ve elde edilmeye çalışılan bilginin niteliği önem taşır. Dolayısıyla hukuki değerlendirme, somut davranışa uygulanabilen egemenlik kuralları ve özel hukuki rejimler üzerinden yapılmalıdır; barış zamanı casusluğa özgü genel bir uluslararası

[8] A. John Radsan, "The Unresolved Equation of Espionage and International Law," *Michigan Journal of International Law,* 28/3 (2007), s. 595–598; Navarrete ve Buchan, "Out of the Legal Wilderness." s. 902-903.

[9] Devletin varlığını koruma hakkının devlet teorisindeki temelleri için bkz. Karl Doehring, *Genel Devlet Kuramı: Genel Kamu Hukuku*, çev. Ahmet Mumcu, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 2002, s. 143-148.

[10] Daimi Uluslararası Adalet Divanı, *The Case of the S.S. "Lotus" (France v. Turkey)*, Series A, No. 10, 7 Eylül 1927.

[11] Devrim Aydın, "Ceza Kanunlarının Yer Yönünden Uygulanması", *TBB Dergisi*, Sayı 94, (2011), s. 133, 136-139.

[12] Timur Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006, s. 165- 167; Nevzat Toroslu, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, Ankara: Savaş Yayınevi, 2009, s. 70; Aydın, "Ceza Kanunlarının Yer Yönünden Uygulanması", s. 140.

[13] Aydın, "Ceza Kanunlarının Yer Yönünden Uygulanması", s. 140.

[14] Adem Tafran, *Uluslararası Hukukta Yer Yönünden Yetki ve Mülkilik Prensibi,* doktora tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2022, s. 124

hukuk rejiminin bulunmaması, bu faaliyetlerin hukuken düzenlenmediği anlamına gelmemektedir.[15]

Barış zamanı casusluğun hukukiliğine ilişkin tartışmada, faaliyetin mevcut uluslararası hukuk kurallarıyla ilişkisi ile casusluğa izin veren bir teamül kuralının oluşup oluşmadığı ayrı sorulardır. Uluslararası Adalet Divanı, Nicaragua kararında yasak müdahalenin, başka bir devletin kendi serbest iradesine bırakılmış konulardaki tercihlerini zorlayıcı biçimde etkilemeye yönelmesi gerektiğini belirtmiştir.[16] Bu nedenle her casusluk faaliyeti kendiliğinden müdahale yasağını ihlal etmez; faaliyet ancak hedef devletin siyasal tercihlerini zorlayıcı biçimde yönlendiren daha geniş bir operasyonun parçası olduğunda bu yasak kapsamında değerlendirilir. Buna karşılık casusluğun hukuka uygun olduğunu savunanlar, uluslararası hukukta açık bir yasak bulunmadığından hareketle Lotus İlkesi'ne dayanır veya devletlerin yüzyıllardır süregelen casusluk pratiğinin teamül hukukunun bir parçası haline geldiğini ileri sürer.[17] Teamüle dönüştüğü görüşüne karşı Wright, pratiğin yaygınlığının tek başına hukukiliği göstermeyeceğini, zira devletlerin casus görevlendirdiklerini resmen kabul etmemesinin bizzat bu faaliyetin haksız olduğunun bilindiğine işaret ettiğini savunmuştur.[18] Radsan'ın da vurguladığı üzere, bu tartışmaların hiçbiri kesin bir sonuca ulaşamamaktadır.[19] Navarrete ve Buchan ise casusluğun yaygınlığının, mevcut uluslararası hukuk kurallarına izin verici bir teamül istisnası oluşturduğunu göstermeye yetmediğini savunmaktadır. Yazarlara göre böyle bir istisna için gerekli devlet uygulaması ve *opinio juris* ortaya konulmamıştır.[20] Devletlerin casusluğa ilişkin farklı siyasi tutumları, faaliyetin hukuki değerlendirmesini güçleştirse de uygulanabilir hukuk kurallarını ortadan kaldırmaz. Bu nedenle devletler arası düzeyde faaliyetin hukukîliği ile bireyin ceza sorumluluğu ve yargılama güvenceleri ayrı ayrı incelenmelidir.

Ermenistan'daki yargılamanın incelenmesinde de uluslararası hukuka uygunluk ile ulusal ceza sorumluluğu arasındaki ayrım esas alınmalıdır. Bir istihbarat faaliyetinin devletler arası düzeyde hukuka aykırı sayılması, bireyin ulusal ceza hukuku bakımından sorumluluğunu kendiliğinden belirlemez. İncelenen davada suçun unsurları Ermenistan'ın ceza mevzuatı üzerinden değerlendirilirken, yargılama ayrıca devletin uluslararası insan hakları yükümlülüklerine uygun yürütülmelidir.

---

[15] Navarrete ve Buchan, "Out of the Legal Wilderness." s. 901-904. Yazarların "sessizlik politikası" kavramı, devletlerin casusluk olaylarını açık bir casusluk hakkı iddiası yerine farklı hukuki rejimler üzerinden ele almalarını ifade eder. Bu tutum, casusluğa izin veren teamül istisnaları bakımından *opinio juris* tespitini güçleştirse de uygulanabilir hukuk kurallarının bulunmadığı anlamına gelmez. Bkz. aynı eser, s. 928-934; Patrick C. R. Terry, "'The Riddle of the Sands' – Peacetime Espionage and Public International Law", *Georgetown Journal of International Law*, 51 (2020), s. 390–392, 406–407.

[16] Uluslararası Adalet Divanı, *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits*, I.C.J. Reports 1986, §§ 228–230.

[17] Muhammed Enes Bayrak, "Uluslararası Hukukta Casusluk Düzenlemeleri," *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 21/51 (2025), s. 312–313.

[18] Quincy Wright, "Espionage and the Doctrine of Non-Intervention in Internal Affairs," in *Essays on Espionage and International Law*, der. Roland J. Stanger, Athens, Ohio: Ohio State University Press, 1962, s. 17.

[19] Radsan, "The Unresolved Equation of Espionage and International Law", s. 605–607.

[20] Navarrete ve Buchan, "Out of the Legal Wilderness." s. 952-953.

2. Savaş döneminde casusluk ve insancıl hukuk

Silahlı çatışma hukukunda casusluğa ilişkin düzenlemeler, 1863 tarihli Lieber Kodu ve 1874 Brüksel Deklarasyonu'ndan 1899-1907 Lahey düzenlemelerine uzanan tarihsel bir gelişim göstermektedir.[21] Bununla birlikte bu çalışma, casusluk isnadının kişinin hukukî statüsü ve yargılama güvenceleri üzerindeki etkisine odaklanmaktadır. 1977 tarihli I. Ek Protokol'ün 46. maddesine göre, casusluk faaliyeti sırasında karşı tarafın eline geçen bir silahlı kuvvet mensubu, "savaş esiri" statüsünden faydalanamaz. Buna karşılık kendi silahlı kuvvetlerinin üniformasıyla bilgi toplayan kişi casusluk yapıyor sayılmaz; işgâl altındaki bölgede ikâmet etmeyen bir silahlı kuvvet mensubu da kendi kuvvetlerine yeniden katıldıktan sonra yakalanırsa önceki casusluk faaliyeti nedeniyle savaş esiri statüsünü kaybetmez.[22] Statüye ilişkin bu sonuçlar, yargılanmadan cezalandırılmaya izin vermez: 1907 Lahey düzenlemelerinin 30. maddesi, suçüstü yakalanan casusun önceden yargılama yapılmaksızın cezalandırılamayacağını öngörmektedir.[23] Bu hükümler, silahlı çatışmada dahi casusluk isnadının kişiyi yargılama güvencelerinden bütünüyle yoksun bırakmadığının göstergesidir.

3. Bireysel sorumluluk ve iç hukukun devreye girişi

Savaş ve barış dönemlerine ilişkin bu düzenlemelerin ortak yapısal özelliği, casusluk faaliyetini gönderen devletin uluslararası sorumluluğundan ayrıştırarak, cezai sorumluluğu bireysel failin üzerinde yoğunlaştırmasıdır. Fleck'in devlet sorumluluğu ile bireysel cezai sorumluluğu ayrı eksenlerde ele alan çalışmasının da ortaya koyduğu üzere, casusluk faaliyetlerinin devlete isnadı ile bu faaliyeti fiilen icra eden bireyin cezai sorumluluğu, uluslararası hukukta birbirinden bağımsız değerlendirilen iki ayrı sorunsaldır; devletin hukuka aykırılığı ortadan kaldıran haller çerçevesinde sorumluluktan kaçınabilmesi, bireyin yakalandığı ülkenin iç hukukuna göre cezalandırılmasını hiçbir şekilde engellemez.[24] Bu yapısal ayrım, uluslararası hukukun casusluk alanında bilinçli olarak bıraktığı bir boşluğu değil, devletlerin bu alandaki çelişkili çıkarlarını uzlaştıramamasının bir sonucunu yansıtır.[25] Sonuç olarak, tüm devletler vatana ihanet, devlet sırlarının çalınması ve ekonomik casusluk gibi suçlara kendi ceza kanunlarında ağır yaptırımlar öngörür. Diplomatik bağışıklığı olmayan ve yakalanan yabancı ajanlar uluslararası mahkemelerde değil, doğrudan yerel mahkemelerde yargılanır; bu aktörler ancak yargılama öncesinde veya sonrasında, devletlerin karşılıklı diplomatik pazarlıkları neticesinde "ajan takası" yoluyla ülkelerine iade edilir.

B. Casusluk Suçlarının Hukukî Niteliği: Soyut Tehlike İle Geniş Yorumlama Riskleri Arasında Ermenistan Ceza Mevzuatı

Casusluk suçlarının ceza hukuku bakımından incelenmesinde, korunan hukukî değer ile suçun konusu birbirinden ayrılmalıdır. Devletin güvenliği ve ilgili siyasal menfaatler

[21] Bayrak, "Uluslararası Hukukta Casusluk Düzenlemeleri", s. 305–306.
[22] Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 Haziran 1977, m. 46/1-2, 4.
[23] Convention (IV) Respecting the Laws and Customs of War on Land and Its Annex: Regulations Concerning the Laws and Customs of War on Land, 18 Ekim 1907, Ek Yönetmelik, m. 30.
[24] Dieter Fleck, "Individual and State Responsibility for Intelligence Gathering," *Michigan Journal of International Law*, 28/3 (2007), s. 687, 705–708
[25] Radsan, "The Unresolved Equation of Espionage and International Law", s. 605–606.

korunan hukukî değere ilişkin iken, suç tipinde belirtilen bilgi ve belgeler suçun konusunu oluşturur. Bilginin gizli olması ile devlet sırrı niteliği taşıması da aynı anlama gelmez.[26] Oral'ın Türk hukuku bakımından belirttiği üzere, her gizli bilgi devlet sırrı değildir; devlet sırrının kapsamının belirlenmesi, suçta ve cezada kanunilik ilkesinin gerektirdiği belirlilik bakımından önem taşır.[27]

Suçun tamamlanması için somut bir zararın aranıp aranmadığı da ilgili düzenlemenin kanuni unsurlarına göre değerlendirilmelidir. Oral, Türk Ceza Kanunu'ndaki devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk suçlarının basit hâllerini soyut tehlike suçları olarak değerlendirirken, bazı nitelikli hâllerinde somut tehlikenin arandığını belirtmektedir.[28] Bu ayrım, Ermenistan Ceza Kanunu'nun 424. maddesinin de kendi kanuni unsurları üzerinden incelenmesini gerektirir. Ayrıca devlet sırrı niteliğindeki bilgilerin yargılamada korunması ihtiyacı, bu bilgilerin suçun konusu olarak niteliğinin ve isnadı destekleyen delillerin savunma tarafından etkili biçimde sınanabilmesiyle birlikte ele alınmalıdır.

Bu ayrımlar çerçevesinde, Ermenistan Ceza Kanunu'nun casusluk düzenlemesinin incelenmesi gerekmektedir. Ermenistan'da gerçekleştirilen kodifikasyon çalışmaları neticesinde 1 Temmuz 2022 tarihinde yürürlüğe giren yeni Ermenistan Cumhuriyeti Ceza Kanunu,[29] casusluk fiillerini faillerin tabiiyet ilişkisine göre ikili bir tasnife tabi tutmuştur. Kanun'un Anayasal Düzen ve Devlet Güvenliğinin Temellerine Karşı İşlenen Suçlar başlığı altındaki 418. maddesi Ermenistan vatandaşları tarafından işlenebilen "Yüksek İhanet/ Devlete İhanet" (Պետական դավաճանություն) suçunu düzenlerken; inceleme konumuz olan yabancı devlet vatandaşlarının eylemleri ise doğrudan Kanun'un 424. maddesinde düzenlenen müstakil "Casusluk" (Լրտեսություն) suçu kapsamında somutlaştırılmıştır.

Ermenistan Ceza Kanunu'nun 424. maddesi[30] yabancı ülke vatandaşlarının veya vatansız kişilerin, yabancı bir devlet, örgüt veya onların temsilcileri adına Ermenistan'ın devlet

[26] Zeki Hafızoğulları ve Özgür Küçüktaşdemir, "Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk", *Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1/2 (2015), s. 126–127.

[27] Oral, *Temel Haklar Bağlamında Türk Ceza Kanunu'nda Düzenlenen Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk Suçları*, s. 20-21, 207-210.

[28] Oral, *Temel Haklar Bağlamında Türk Ceza Kanunu'nda Düzenlenen Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk Suçları*, s. 227-228

[29] *Criminal Code of the Republic of Armenia* [Ermenistan Cumhuriyeti Ceza Kanunu], Kanun No. HO-199-N, kabul tarihi: 5 Mayıs 2021, yürürlük tarihi: 1 Temmuz 2022. Şubat 2022 tarihli resmî olmayan İngilizce çeviri: https://rm.coe.int/criminal-code-of-armenia-of-2021-in-english/1680af313a (erişim: 10 Ekim 2026). Ayrıca Ermenice metin için bkz. ARLIS, "Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգիրք (Hayastani Hanrapetut'yan k'reakan orensgirk')", https://old.arlis.am/DocumentView.aspx?docID=172528 (erişim: 22 Mayıs 2026).

[30] Ermenistan Ceza Kanunu m. 424'ün bir önceki dipnotta belirtilen İngilizce metin esas alınarak yazar tarafından yapılan resmî olmayan Türkçe çevirisi: "Madde 424. Casusluk 1. Devlet sırrı içeren bilgileri yabancı bir devlete, yabancı veya uluslararası bir kuruluşa veya yabancı bir sivil toplum kuruluşuna veya bunların temsilcisine teslim etmek veya teslim etme amacıyla toplamak, hukuka aykırı olarak ele geçirmek, zorla almak veya saklamak veya bu bilgilere erişim için koşullar yaratmak; ayrıca, Ermenistan Cumhuriyeti'nin egemenliği, toprak bütünlüğü veya dış güvenliği aleyhine kullanılmak üzere yabancı bir istihbarat servisinin talimatıyla diğer bilgileri teslim etmek veya toplamak, eğer bu fiil yabancı bir vatandaş veya vatansız bir kişi tarafından işlenmişse: On iki ila yirmi yıl arasında hapis cezası veya ömür boyu hapis cezası ile cezalandırılır. 2. Bu madde veya bu Kanunun 418. maddesi kapsamında bir suç işlemiş olan kişi, yetkili makamları gönüllü olarak bilgilendirmiş veya başka bir şekilde daha fazla zararın önlenmesine katkıda bulunmuş ve bu zarar önlenmişse, bu madde veya bu

sırlarını ya da ulusal güvenliğini ilgilendiren bilgileri toplamasını, çalmasını veya aktarmasını suçun maddi unsuru olarak belirlemiştir. Maddenin koruduğu hukuki değerler Ermenistan Cumhuriyeti'nin devlet sırları, ulusal güvenliği, egemenliği, toprak bütünlüğü, dış güvenliği ve devletin dış ilişkilerdeki menfaatleridir. Bu nedenle suç, doğrudan devlet aleyhine işlenen suçlar kategorisindedir. Ermenistan Ceza Kanunu 424. maddesi, yalnızca yabancı devlet vatandaşları veya vatansız kişiler tarafından işlenebilmesi nedeniyle fail bakımından özgü suç niteliğindedir. Suçun mağduru doğrudan Ermenistan Cumhuriyeti'dir. Bu suç kapsamında kamu güvenliği, ulusal savunma sistemi, dış politika menfaatleri zarar görmektedir. Suçun konusu devlet sırrı içeren bilgiler olabileceği gibi ayrıca yabancı istihbaratın talimatıyla Ermenistan'ın egemenliği, toprak bütünlüğü veya dış güvenliği aleyhine kullanılmak üzere toplanan ya da aktarılan diğer bilgiler olabilir. Bunlar askeri planlar, savunma sistemleri, istihbarat bilgileri, diplomatik belgeler, gizlilik dereceli devlet verileri olabilir. Burada "Ermenistan'ın egemenliğine, toprak bütünlüğüne veya dış güvenliğine zarar vermek amacıyla toplanan diğer bilgiler" ifadesiyle bilginin mutlaka devlet sırrı olması gerekmediği de düzenlemiştir. Kritik altyapı bilgileri, stratejik ekonomik veriler gibi normalde kamuya açık olmayan ancak güvenlik açısından önemli bilgiler de bu kapsama girebilecektir. Hareket unsuru bakımından 424. madde çok sayıda seçimlik hareket öngörmektedir. Devlet sırrı içeren bilgilerin teslim edilmesi; teslim amacıyla toplanması, hukuka aykırı olarak ele geçirilmesi, gasp edilmesi veya saklanması ile bu bilgilere erişim koşullarının oluşturulması bu hareketler arasındadır. Böylece kanun koyucu, bilgi aktarımına hazırlık niteliği taşıyabilecek bazı davranışları da suçun seçimlik hareketleri olarak düzenleyerek cezalandırma alanını aktarım öncesine taşımıştır. İlgili seçimlik hareketin ve suçun diğer unsurlarının gerçekleşmesi hâlinde, bilgiler henüz teslim edilmemiş olsa da suç tamamlanır. Diğer bilgiler bakımından ise toplamak ve teslim etmek yeterlidir. Bu suç bakımından somut zarar aranmayacaktır; bilginin teslim edilmesi veya toplanması yeterli olacaktır. Bu sebeple de soyut tehlike suçu niteliği ağır basmaktadır;[31] devlet güvenliğinin fiilen zarar görmesi şart değildir. Manevi unsur bakımından suçun işlenmesi için kast zorunludur, suç taksirle işlenemez. Devlet sırrının teslimi bakımından genel kast yeterlidir; fail, bilginin devlet sırrı olduğunu bilmeli, bunu yabancı bir aktöre verdiğini bilmelidir. "Diğer bilgiler" bakımından ise kanun ayrıca "Ermenistan'ın egemenliğine, toprak bütünlüğüne veya dış güvenliğine zarar amacı"nı aramaktadır. Bu bakımdan burada kastın yanı sıra özel kast da aranmaktadır; failin amacının Ermenistan'ın güvenliğine zarar vermek olduğu ispatlanmalıdır. Madde, oldukça erken aşamaları da suç saydığı için teşebbüs alanı dardır. Kişinin gizli belgeyi ele geçirmek üzere sisteme sızmaya çalışırken yakalanması teşebbüs sayılabilir ancak belgeyi teslim amacıyla toplamaya başlamak hâlinde zaten tamamlanmış suç oluşacaktır. 424. maddenin 2. fıkrası etkin pişmanlık benzeri bir düzenlemedir. Kişinin gönüllü olarak yetkililere başvurması, zararın önlenmesine katkı sağlaması ve zararın gerçekten önlenmesi durumunda cezai sorumluluktan kurtulması mümkündür. Ancak belge hırsızlığı gibi başkaca bir suç işlenmişse yine o suçtan yargılama gerçekleştirilecektir.

Kanunun 418. maddesi kapsamındaki suçtan dolayı cezai sorumluluktan muaf tutulur. Fiili eylemi başka bir suç teşkil ediyorsa, kişi o suçtan dolayı cezai sorumluluğa tabidir".

[31] Elvan Keçelioğlu, "Sırf Hareket Suçu Soyut Tehlike Suçu mudur?", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25/ 2 (2021), s. 458-459, 461.

Teorik ve normatif düzeyde analiz edilen bu soyut tehlike niteliği ile 424. maddede yer alan "diğer bilgiler" kategorisinin geniş yorumlanabilme ihtimali, Ermenistan yargısına intikal eden somut casusluk dosyasında da belirginleşmektedir. Rus devlet medyası Russia Today'in (RT) müdafi ve sanık yakınlarına dayandırdığı anlatıma göre Artyom Makhmutov Haziran 2024'te Ermenistan'daki tarihi ve kültürel mekanları filme alırken gözaltına alınmış; Daniil Semenyuk isimli bir diğer Rus vatandaşı ise daha sonra Erivan Zvartnots Havalimanı'nda tutuklanmıştır. Arkadaşlarının durumunu araştırmak ve hukuki destek sağlamak amacıyla Erivan'a gittiği ileri sürülen Viktor Tikhomirov da yaklaşık bir ay sonra tutuklanmıştır. Sanıkların avukatı Narine Rshtuni, suç isnadı altındaki kişilerin "Ermenistan'daki Azerbaycan kültürel mirasıyla bağlantılı mekânlar" hakkında bir belgesel projesi kapsamında çalıştıklarını savunmaktadır. Bu kişilerin Müslüman mezarlıklarını, camileri ve diğer kamuya açık yerleri filme aldıklarını ifade etmektedir.[32] RT Fransızca servisinin özel muhabiri Daria Varganova'nın aktardığı alternatif anlatıda, kişilerin (yetimhane) geçmişlerine ve kültürel belgesel projesine vurgu yapılmakta; isnatların maddi temelinin bulunmadığı ileri sürülmektedir.[33] Bu açıklamalar savunma tezini yansıtmaktadır.

424. maddede "diğer bilgiler" kategorisinin devlet sırrı niteliği taşımayan ve kamuya açık kaynaklardan elde edilebilen bilgileri de kapsayabilmesi, tek başına kanunilik ilkesine aykırılık veya güvenlik gerekçesiyle hukuk dışı bir alan yaratıldığı anlamına gelmez. Kanun koyucu bu bilgi kategorisi bakımından yabancı istihbarat servisinin talimatıyla hareket edilmesi ve bilgilerin Ermenistan'ın egemenliği, toprak bütünlüğü veya dış güvenliği aleyhine kullanılma amacı gibi ek unsurlar aramıştır. Bununla birlikte kavramın genişliği, bu unsurların somut olayda nasıl belirlendiğini önemli kılmaktadır. Kamuya açık tarihsel ve kültürel görüntülerin ileride Ermenistan topraklarının Azerbaycan toprağı olarak sunulmasına hizmet edeceği varsayımı, bilginin niteliğinden ziyade bilginin kullanım amacı üzerinden kurulan bir değerlendirmedir. Bu nedenle mahkemenin yalnızca bilginin toplanıp aktarıldığını değil; yabancı istihbarat servisinin talimatının varlığını ve kapsamını, sanığın amacını ve kamuya açık bilgilerin somut olayda Ermenistan aleyhine kullanılacak bilgi niteliğini hangi delillerin sağladığını bağımsız biçimde değerlendirmesi gerekir.

Factor.am, 20 Aralık 2025 tarihli haberinde, İkinci Karabağ Savaşı'ndan sonra casusluk suçuna ilişkin yaklaşık yirmi dosyanın Ermenistan mahkemelerinde bulunduğunu ve bunlardan birinde Viktor Tikhomirov ile kimliği henüz belirlenemeyen başka kişilerin yer aldığını bildirmiştir.[34] Gazetenin "dosya materyalleri" ve "suçlamaya göre" ifadeleriyle aktardığı, JAMNews'in[35] ise iddianame içeriği olarak yayınladığı isnatlara göre organizasyonun

[32] Russia Today, "Russian Citizens Being Held in Armenia on Spying Allegations", 27 Nisan 2026 https://www.rt.com/russia/639181-armenia-russians-detained-espionage-allegations (erişim: 10 Temmuz 2026).

[33] Russia Today, "Russian citizens being held in Armenia".

[34] Factor, 100,000 ռուբլի՝ ՀՀ-ում լրտեսության համար. ՌԴ քաղաքացիները Հայաստանում տվյալներ են հավաքել. ՏԵՍԱՆՅՈՒԹ, (Ermenistan'da Casusluk için 100.000 Ruble. Rus vatandaşları Ermenistan'da veri Topladı", 20 Aralık 2025, https://factor.am/965745.html (erişim: 10 Temmuz 2026).

[35] JAMNews, Russian citizens accused of spying in Armenia: what we know about one case, 22 Aralık 2025, https://jam-news.net/russian-citizens-accused-of-spying-in-armenia-what-we-know-about-one-case (erişim: 10 Temmuz 2026).

merkezinde Viktor Tikhomirov bulunmaktadır. Tikhomirov'un yabancı istihbarat servislerinden aldığı talimatlar doğrultusunda Daniil Semenyuk ve Artyom Makhmutov'u faaliyete dahil ettiği (saha ajanı olarak devşirdiği); bu kişilerin önceden verilen koordinatlarda köyleri, sokakları, tarihi ve kültürel eserleri, Müslüman ve Ermeni mezarı taşlarını görüntüledikleri ileri sürülmektedir. Görüntülerin Yandex bulut hizmeti üzerinden Tikhomirov'a ardından Moskova'da yabancı istihbarat servislerinin temsilcilerine aktarıldığı ifade edilmektedir. Toplanan verilerin Ermenistan'ın egemenliği ve dış güvenliği aleyhine kullanıldığı ve görüntülenen yerlerin Azerbaycan toprağı olarak sunulmasına hizmet ettiği iddia edilmektedir. Aynı kaynaklara göre Makhmutov ve Semenyuk ilk faaliyetin (saha görevinin) ardından ikinci kez Ermenistan'a giriş yaptıklarında Ermenistan Ulusal Güvenlik Servisi (NSS) tarafından tespit edilerek tutuklanmış ve her birinin (ajanın) bu faaliyet karşılığında 100.000 ruble aldığı ileri sürülmüştür.

Ermenistan'daki güvenlik bürokrasisi ile siyasi elit arasındaki eşgüdüm eksikliği veya diplomatik çekinceler, casusluk davalarının iddianamelerine de yansımaktadır. Sivil toplum örgütü Union of Informed Citizens program koordinatörü Daniel Ioannisyan, Tikhomirov ve diğer kişilerle bağlantılı dosya materyallerinde Rus vatandaşlarının hangi ülkenin istihbarat servisi tarafından görevlendirildiğinin açıklanmamasına dikkat çekmektedir. Ioannisyan'a göre Ermeni makamlarının ilgili devletin adını zikretmekten kaçınması, Rusya ile ilişkilerin daha fazla gerilmesini önleme kaygısıyla açıklanabilir.[36] Diğer taraftan basına yansıyan suçlama anlatısındaki "Toplanan bu veriler Ermenistan'ın egemenliğine zarar vermektedir. Çünkü bu görselleri alan makamlar, fotoğraflanan bu Ermenistan topraklarını doğrudan 'Azerbaycan toprağı' olarak propaganda malzemesi yapmak üzere kullanmaktadır." ifadesi önemlidir. Çünkü Ermeni devletinin bunu basit bir belgesel değil, "Azerbaycan'ın gelecekteki olası toprak iddialarına zemin hazırlayan bir hibrit istihbarat operasyonu" olarak değerlendirdiğine işaret etmektedir. Bu da geleneksel casusluktan ziyade modern hibrit savaş ve dezenformasyonu akla getirmektedir. Bu hukuki kurgu, soruşturma makamlarının faaliyeti klasik anlamda devlet sırrı elde edilmesinden çok, gelecekteki ülkesel iddiaları besleyebilecek bir bilgi veya etki operasyonu olarak değerlendirdiğine işaret etmektedir. Ancak yabancı istihbarat bağlantısının ve görüntülerin Ermenistan aleyhine kullanılma amacının somut delillerle kanıtlanması, 424. madde kapsamındaki suçun oluşumu bakımından belirleyicidir.

Vakıaya ilişkin tutuklama tarihleri ile davanın kamuoyuna yansıması süreci arasındaki zaman makası ilgi çekicidir. İlk tutuklamaların Haziran 2024'te gerçekleştiği bildirilmesine rağmen, suçlanmanın ayrıntıları ancak Aralık 2025'te yayımlanmıştır. Dosyanın Rus devlet medyasında geniş ölçekli alternatif anlatıya dönüşmesi ise 7 Haziran 2026 genel seçimleri öncesindeki Nisan-Mayıs 2026 propaganda dönemine rastlamaktadır.[37] Kronolojik asimetri, tek başına yargı sürecinin siyasi amaçla başlatıldığını veya yönlendirildiğini kanıtlamaz. Ancak

[36] JAMNews, "Russian citizens accused of spying in Armenia: What We Know about One Case".

[37] Erken genel seçimler 7 Haziran 2026 tarihinde gerçekleştirilmiş; Başbakan Nikol Paşinyan'ın liderliğindeki Sivil Sözleşme Partisi %49,82 oy oranıyla 64 sandalye kazanarak parlamentoda tek başına iktidarını korumuştur. Rusya destekli "Güçlü Ermenistan" ittifakı seçimlerin ikinci partisi olmuştur. Anadolu Ajansı, Armenia's Pashinyan claims victory in Sunday's parliamentary election, 8 Haziran 2026, https://www.aa.com.tr/en/eurasia/armenias-pashinyan-claims-victory-in-sundays-parliamentary-election/3959670 (erişim: 10 Temmuz 2026).

dosyanın kamuoyuna sunuluş zamanının ve biçiminin, Ermenistan'daki seçim rekabeti ile Rus nüfuz tartışmalarından bağımsız değerlendirilmesini güçleştirmektedir. Ceza soruşturmasının taraflarca karşılıklı enformasyon mücadelesinin parçası haline getirildiği yönünde ciddi bir risk ortaya çıkmaktadır.

Vakıa özelinde yargılanmakta olan Rusya Federasyonu vatandaşlarının statüsü ve isnat edilen eylemlerin niteliği, Ermenistan'ın kendi egemenlik hakları çerçevesinde ihdas ettiği ceza normlarının doğrudan uygulama alanına girmektedir. Bu yasal altyapı, devletin istihbarata karşı koyma noktasındaki yasal koruma alanını net bir biçimde çizmektedir; ancak bu normların tatbiki, uluslararası insan hakları hukukunun bağlayıcı güvencelerinden biri olan adil yargılanma hakkının usulî güvenceleriyle tam bir uyum içinde yürütülmek zorundadır. İkinci Karabağ Savaşı'ndan sonra casusluk suçlamasına ilişkin bu dosyanın da aralarında bulunduğu yaklaşık yirmi dava Ermenistan mahkemelerine intikal etmiştir. Bu çerçevede seçilen vakıa, hukuk devleti-güvenlik devleti arasındaki gerilim ile konjonktürel/jeopolitik gelişmelerin geniş yorumlanmaya açık yasalar üzerinden yargısal süreçlere etkisini incelemede bir çıkış noktası oluşturmaktadır.

C. GÜVENLİK-DEVLET İLİŞKİSİ: GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİ VE SÖYLEMSEL CEZA ADALETİ

Kopenhag Okulu'nun öncülüğünü yaptığı Güvenlikleştirme Teorisi'ne göre güvenlik, yalnızca nesnel ve önceden verilmiş tehditlere karşı geliştirilen bir tepki değil, toplumsal ve siyasal etkileşimler içerisinde söylemsel olarak inşa edilen bir kategoridir. Güvenlikleştiren aktörler belirli bir meseleyi devletin veya siyasal topluluğun varlığına yönelmiş "varoluşsal tehdit" olarak tanımlayabilir. Bu tanımlamanın ilgili toplumsal veya kurumsal çevrelerde belirli ölçüde kabul görmesiyle mesele olağan siyasal tartışma alanının dışına çıkarılır. [38] Güvenlikleştirmenin tamamlanması için ilgili toplumsal veya kurumsal çevrelerin bu tehdit tanımını kabul etmesi ve olağanüstü önlemlere rıza göstermesi gerekir.[39] Bu kabul, olağan siyasal süreçlerin dışında kalan özel tedbirler için meşruiyet zemini oluşturur. Olağanüstü önlemlerin normalleşmesi ise demokratik denetim mekanizmalarını zayıflatabilir.[40]

Casusluk ve devlet sırlarına karşı suçlar, güvenlikleştirme siyasetinin en elverişli alanlarından biridir. Ulusal güvenlik söylemi, belirli kişi veya grupları yalnızca hukuki bir isnadın muhatabı olarak değil, siyasal topluluğun güvenliğini tehdit eden bir "öteki" veya düşman imgesi içerisinde de konumlandırabilir.[41] Yürütme organı veya askerî ve istihbari bürokrasi, yargılama konusu eylemleri devletin varlığına yönelik mutlak ve acil bir tehdit olarak kodlayabilir. Bu durumda delillere erişim, aleni yargılama ve çelişmeli muhakeme gibi ceza muhakemesi güvencelerinin sınırlandırılması daha kolay savunulabilir hâle gelir. Her ulusal

[38] Ole Wæver, "Securitization and Desecuritization", *On security,* der. Ronnie D. Lipschutz, New York: Columbia University Press, 1995, s. 57-58; Barry Buzan, Ole Waever ve Jaap de Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*, Colorado: Lynne Rienner Publishers, 1998, s. 23-25.

[39] Altan Aktaş, "Güvenlikleştirme Yaklaşımı ve Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Anlayışındaki Dönüşümü", *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 1/ 2 (2011), s. 13-14.

[40] Nebi Miş, "Güvenlikleştirme Teorisi ve Siyasal Olanın Güvenlikleştirilmesi", *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6/2, (2014), s. 349-350.

[41] Miş, "Güvenlikleştirme Teorisi", s. 365.

güvenlik yargılaması zorunlu olarak siyasallaşmış değildir. Bununla birlikte güvenlik söyleminin yargısal denetimin yerine geçirilmesi, ceza muhakemesini maddi gerçeği araştıran bağımsız bir mekanizma olmaktan uzaklaştırabilir. Yargılama bu durumda devletin güvenlik algısını teyit eden bir "söylemsel ceza adaleti" aygıtına dönüşme riski taşır.

Genel kamu hukuku bakımından güvenlik devleti, hukukun bütünüyle ortadan kalktığı veya devlet iktidarının açıkça hukuk dışına çıktığı bir yönetim biçiminden ibaret değildir. Güvenlik gerekçesiyle ortaya çıkan istisnai yetkilerin zamanla olağan hukuk düzeninin parçası hâline gelmesi, hukuk devletinin güvenlik devleti rasyonalitesine yaklaşmasına yol açabilir. Bu dönüşümde istisna haline özgü olağanüstü yetkiler hukuk vasıtasıyla kurumsallaştırılarak bir yönetim tekniğine dönüştürülmektedir. Yürütmenin hareket alanı genişlerken hak sınırlamaları olağan yönetim pratikleri halini almaktadır. Bu nedenle güvenlik devleti, polis veya jandarma devletiyle özdeş değildir. Aksine hukuk devleti görünümünü koruyan ancak yasayı hakikatin değil güvenliğin yaptığı,[42] istisnai güvenlik tedbirlerinin normalleştirildiği ve güvenliğin hukuk üretimini yönlendirdiği yeni bir paradigma söz konusudur.[43] Klasik Hobbesyen devlet anlayışı doğa hâlindeki "korkuya son vermek" üzerine kurulu bir toplum sözleşmesi vadederken, modern güvenlik devleti "korkuyu ayakta tutan" ve meşruiyetini bu sürekli tehdit algısından alan bir yapıya bürünmüştür.[44]

Hukuk devleti ile güvenlik devleti ikilemi literatürü, özellikle kriz ve geçiş dönemlerinde yürütme erkinin ulusal güvenlik gerekçesiyle genişleyen takdir alanının, yargısal denetimi nasıl işlevsizleştirebildiğini gösterir. Fraenkel'in 1930'lar Almanya'sı için geliştirdiği 'İkili Devlet' (The Dual State) teorisinde kavramsallaştırdığı üzere devlet mekanizması, olağan hukuk kurallarıyla işleyen bir 'norm devleti' ile güvenliği ve siyasi bekayı esas alan, genel ve önceden belirlenmiş hukuk normlarıyla bağlı olmaksızın hareket eden bir 'tedbir devletini' (Prerogative State/Maßnahmenstaat) aynı kurumsal yapı içerisinde birlikte barındırabilir.[45] Fraenkel'in Nasyonal Sosyalist Almanya'nın hukuk düzenini açıklamak üzere geliştirdiği bu yaklaşım, hukuka aykırı devlet faaliyetlerinin genel bir açıklaması değildir. Burada norm devleti önceden belirlenmiş hukuk kurallarının ve yargısal kurumların işlemeye devam ettiği alanı; tedbir devleti ise siyasi amaçların gerçekleştirilmesinde genel hukuk normlarına bağlı olmaksızın hareket edilebilen alanı ifade eder. Bu iki alanın aynı devlet düzeni içinde birlikte bulunabilmesi, İkili Devlet modelinin ayırt edici özelliğidir. Bu nedenle ceza muhakemesi güvencelerinin münferit veya süreklilik gösteren biçimde ihlâl edilmesi, kendi başına tedbir devletinin varlığından bahsetmeye gerekçe oluşturamaz. İkili Devlet ayrımı bakımından asıl

[42] Mark Neocleous, *Güvenlik, Şiddet ve Savaş*, çev. Gül Çorbacıoğlu, Ersin Embel, Ankara: Dipnot Yayınları, 2012, s. 9.

[43] Adem Ersin Bayra, *Hobbesyen Anlayışın Post-Moderniteye Mirası: Güvenlik Devleti*, doktora tezi, İstanbul Medipol Üniversitesi, 2019, s. 248-250; Adem Ersin Bayra, "Güvenlik Devleti: Leviathan'dan Hukuk Devletine, Hukuk Devletinden Leviathan'a", *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6/1, (2019), s. 105-110; Sibel Yılmaz, "'İstisna Hali' Üzerinden Bir Egemenlik Kavramı Tartışması: Schmitt ve Agamben'ın Teorileri Hakkında Bir Çalışma," *TBB Dergisi*, 132, (2017), s. 402-403; Giorgio Agamben, *İstisna Hali*, çev. Kemal Atakay, İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2006, s. 34-46.

[44] Yılmaz, "'İstisna Hali' Üzerinden Bir Egemenlik Kavramı Tartışması", s. 408.

[45] Fraenkel, *İkili Devlet*, s. 36; David Dyzenhaus, "Legal Theory and the Politics of Legal Space", SSRN Working Paper No. 3615175 (2020), https://doi.org/10.2139/ssrn.3615175 (erişim: 1 Ağustos 2026)

sorun, belirli bir alanda olağan hukuk normlarının devlet iktidarını bağlama işlevini sürdürüp sürdürmediğidir.

Fraenkel'in ceza hukuku ve yargısal denetime ilişkin gözlemleri, ayrımın ceza adaleti bakımından nasıl işlediğini daha açık ortaya koymaktadır. Siyasi eylemler biçimsel olarak ceza mahkemelerinin denetimine tabi kalabilmektedir ama siyasi olarak nitelenen alanlarda yargısal denetimin etkisi daralabilmekte hatta mahkeme tarafından verilen cezaların yanında veya bunların yerine polis-idari tedbirler uygulanabilmektedir. Böylece mesele hukuka aykırı bir ceza muhakemesi işlemi olabileceği gibi ceza hukukunun düzenleme ve koruma alanının idari-siyasi tedbirler lehine geri çekilebilmesi hâline gelebilmektedir.[46]

İkili Devlet kuramının bu çalışma bakımından özellikle önemli bir yönü ise siyasi alanın sınırlarının belirlenmesidir. Fraenkel'in analizinde tedbir devletinin genişlemesi yalnızca siyasi konularda farklı kararlar verilmesinden değil, neyin "siyasi" olduğunun siyasi makamlar tarafından belirlenebilmesinden kaynaklanmaktadır. Böyle bir belirleme, uyuşmazlığın tabi olduğu hukukî rejimi ve yargısal denetimin kapsamını da etkileyebilmektedir. Bu nedenle devletin ulusal güvenlik nitelemesinin, olağan hukuk kurallarının uygulanabilirliğini ve uygulama yoğunluğunu belirleyen üstün bir güce sahip olup olmadığı incelenmelidir. Norm devleti ile tedbir devleti ise eşit iki alan değildir; tedbir devletinin hangi alanın kendi yetkisine girdiğini belirleyebilmesi, normatif alanın sınırlarını da etkileyebilmesine imkân verir.[47]

İkili Devlet kuramı tarihte bir dönem var olmuş belirli bir rejimi, uygulama örnekleri üzerinden açıklamak üzere geliştirilmiş olsa da sonraki literatürde çağdaş otoriter ve hibrit hukuk düzenlerindeki normatif alan ile ayrıcalıklı devlet iktidarı arasındaki ilişkiyi inceleyen analitik bir araç olarak da kullanılmaktadır. Bu kullanımın farklı siyasi rejimler arasında tarihsel veya normatif özdeşlik kurulmasını gerektirmediği açıktır.[48] Bu çalışmada da İkili Devlet kuramı, Ermenistan'ın siyasi rejimini Fraenkel'in tarihsel örneğiyle özdeşleştirmek amacıyla kullanılmamaktadır. Burada üzerinde durulan, ulusal güvenlik gerekçesinin ceza hukuku ve ceza muhakemesi güvencelerinin uygulanmasını ne ölçüde etkilediğidir. Bu nedenle normatif hukuk kurumlarının biçimsel varlığından ziyade, sağladıkları güvencelerin güvenlik alanında da fiilen işleyip işlemediğine bakılmalıdır.[49] İkili Devlet kavramsallaştırması, hukuk devleti ilkelerinden her sapmayı veya güvenlik gerekçesiyle getirilen her sınırlamayı açıklayan genel bir kategori değildir. Çağdaş hukuk düzenleri bakımından asıl önem taşıyan, olağan hukuk düzeninin biçimsel olarak işlemeye devam ettiği durumlarda, mahkemelerin siyasi ve güvenlik

[46] Fraenkel, *İkili Devlet,* s. 78 vd., 89, 92; Yetkin, "Fraenkel'ın İkili Devletinden Dubber'ın İkili Ceza Devletine Ceza Hukukunun İkili Karakteri", s. 1048-1049.

[47] Yam, *Judging for Democracy*, s. 42-43.

[48] Julius Yam*, Judging for Democracy: Principles and Strategies in Hybrid Regimes*, Cambridge University Press, 2026, s. 42-43; ayrıca bkz. Jan Christoph Suntrup, "Between Prerogative Power and Legality – Reading Ernst Fraenkel's The Dual State as an Analytical Tool for Present Authoritarian Rule", *Jurisprudence*, 11/3 (2020), s. 335–359, özellikle s. 348.

[49] Leora Bilsky ve Natalie R. Davidson, "Response: Legal Ethics in Authoritarian Legality", *The Georgetown Journal of Legal Ethics*, 34 (2021), s. 668–669.

gerekçeleri karşısında da etkili hukukî denetimi sürdürebilme kapasitesini koruması ve devlet iktidarını sınırlama işlevini sürdürmesidir.[50]

Hukuk kurumlarının ve yargısal denetimin biçimsel olarak varlığını sürdürmesine rağmen devlet iktidarını sınırlama kapasitelerinin zayıfladığı durumların nasıl değerlendirilmesi gerektiği ise ayrı bir sorun oluşturmaktadır. Dyzenhaus'un 'hukuki gri delik' kavramsallaştırması bu ara durumların incelenmesi bakımından tamamlayıcı bir çerçeve sunmaktadır. Dyzenhaus, yürütmenin işlemlerini sınırlayan bazı hukuk kuralları ve usuli güvenceler görünürde mevcut olduğu halde, bunların devletin dilediği gibi hareket etmesini engellemeyecek ölçüde zayıf kaldığı alanları 'hukuki gri delikler' (legal grey holes) olarak tanımlar.[51] Ulusal güvenlik uyuşmazlıklarında mahkemelerin yürütmenin iddialarını esastan denetlemekten kaçınarak biçimsel bir uygunluk incelemesiyle yetinmesi de böyle bir gri delik oluşturabilir. Dyzenhaus'a göre gri delikler, teorik açıdan kara deliklerden daha sakıncalıdır çünkü yargısal denetim yoğunluğu çok zayıf olduğunda bile hukuka uygunluk görüntüsü korunmaya devam eder.[52] Bu gri deliklerde yargısal mekanizma görünürde mevcuttur ancak mahkemeler ulusal güvenlik söyleminin kurumsal baskısı altında yürütmenin takdir alanına o derece geniş bir boyun eğme gösterirler ki, hukuk devletinin esası fiilen aşınır ve yargı organı bir meşruiyet maskesine dönüşür.

Ermenistan'daki casusluk davası, bu mekanizmanın ortaya çıkabileceği belirgin bir risk alanı oluşturmaktadır. Yürütme organının casusluk, dış müdahale ve devletin bekası arasında kurduğu kamusal bağlantı, meseleyi teknik bir ceza yargılamasının ötesine taşıyarak, güvenlikleştirme potansiyeli taşımaktadır. Bununla birlikte yürütmenin güvenlikleştirici söylemi, mahkemenin zorunlu olarak tedbir devleti gerekçesiyle hareket ettiğini tek başına göstermez. Mahkemenin gizlilik kararlarını, delillere erişim kısıtlamalarını, tutuklama tedbirlerini ve yabancı istihbarat bağlantısına ilişkin iddiaları etkili ve esasa yönelik biçimde denetlememesi, öncelikle AİHS bakımından adil yargılanma ve etkili yargısal denetim sorunlarını gündeme getirir. Böyle bir durumun Fraenkel'in yaklaşımı anlamında daha yapısal bir nitelik kazanıp kazanmadığının belirlenebilmesi ise güvenlik nitelendirmesinin olağan ceza hukuku ve muhakeme güvencelerinin uygulanma alanını belirleyen ayrıcalıklı bir devlet gerekçesine dönüşüp dönüşmediğinin ayrıca incelenmesini gerektirir.

Bu ayrım somut dava bakımından özellikle 424. maddede yer alan 'diğer bilgiler' kategorisinin uygulanmasında önem taşımaktadır. Mahkemenin bilginin niteliğini, gerçek kullanım ihtimalini, sanığın amacını, yabancı istihbarat servisinden geldiği ileri sürülen talimatın kapsamını ve kamuya açık bilgilerin neden somut olayda Ermenistan aleyhine kullanılacak bilgi hâline geldiğini bağımsız biçimde sınaması, geniş yorum alanının normatif hukuk içinde yargısal denetime tabi tutulduğunu gösterecektir. Güvenlik makamlarının bu unsurlara ilişkin değerlendirmesinin mahkeme tarafından bağımsız bir hukukî inceleme yapılmaksızın belirleyici olarak kabul edilmesi, 424. maddenin geniş yorumlanması

[50] Suntrup, "Between Prerogative Power and Legality", s. 346-350.
[51] David Dyzenhaus, *The Constitution of Law: Legality in a Time of Emergency*, Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 3, 42.
[52] Dyzenhaus, The Constitution of Law, s. 3.

sorunundan farklı olarak, güvenlik nitelendirmesinin normatif alan üzerindeki etkisini tartışmayı gerekli kılacaktır.

II. GÜNEY KAFKASYA'DAKİ JEOPOLİTİK DİNAMİKLER VE YARGI SÜREÇLERİNİN ARAÇSALLAŞTIRILMASI

A. BÖLGESEL GÜVENLİK REKABETİ VE SÖYLEMSEL CEZA ADALETİ

Milletlerarası hukukta devletlerin yargısal tasarrufları teoride bağımsız kabul edilse de uygulamada uluslararası ilişkilerin yapısal dönüşümlerinden yalıtılmış değildir. Son yıllarda Güney Kafkasya jeopolitiğinde yaşanan radikal kırılma, bu davanın hukuki arka planını doğrudan şekillendirmektedir. Ermenistan'ın Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ) ve Rusya ile olan geleneksel askeri-stratejik ortaklığını fiilen askıya alma eğilimi, buna karşılık Batı bloku ile güvenlik mimarisini çeşitlendirme arayışları, Erivan-Moskova hattında kronik bir güvensizlik sarmalı yaratmıştır. Aynı dönemde, Azerbaycan ile yürütülen barış antlaşması süreçleri ve sınır belirleme komisyonlarının çalışmaları, bölgedeki istihbari hareketliliği ve "güvenlik kaygısını" en üst düzeye çıkarmıştır.

Nikol Paşinyan'ın KGAÖ ve Rusya'ya yönelik eleştirileri, 2021-2024 döneminde örgütün etkinliğini sorgulayan ihtiyatlı açıklamalardan, müttefiklik ilişkisinin fiilen çöktüğünü ileri süren açık bir suçlamaya doğru evrilmiştir. Paşinyan, Azerbaycan kuvvetlerinin Mayıs ve Kasım 2021 ile Eylül 2022'deki askeri müdahalelerine KGAÖ'nün gerekli karşılığı vermemesini örgütsel bir başarısızlık olarak nitelendirmiş; bu tutumun, Ermenistan'ın güvenlik sistemi açısından hayati önem taşıyan örgütün gerekli anda hiçbir şey yapmayacağı ve seyirci kalacağı yönündeki endişeleri doğruladığını belirtmiştir.[53] Kasım 2022'de düzenlenen KGAÖ Kolektif Güvenlik Konseyi toplantısında ise Azerbaycan'ın eylemlerinin saldırı olarak tanımlanmaması ve örgütün Ermenistan'daki sorumluluk alanının belirlenmemesi nedeniyle ortak belgeleri imzalamayı reddederek "sorumluluk alanı yoksa örgüt de yoktur" sonucuna ulaşmıştır. [54] Mart 2023'te kullandığı "Ermenistan KGAÖ'den ayrılmıyor; KGAÖ isteyerek veya istemeyerek Ermenistan'dan ayrılıyor" ifadesi ise krizin geçici bir görüş ayrılığı olmaktan çıkarak örgütün Ermenistan bakımından işlevini kaybettiği düşüncesine dönüştüğünü göstermiştir.[55] Eylül 2023'te KGAÖ'nün yükümlülüklerini yerine getirmediğini belirten Paşinyan, Ermenistan'ın yeni uluslararası güvenlik araçları aramasını egemenliğini korumaya yönelik bir politika olarak gerekçelendirmiştir.[56] Aynı dönemde Paşinyan, ülkenin güvenlik

[53] Prime Minister of the Republic of Armenia, Statements and messages of the Prime Minister of RA, "Prime Minister Nikol Pashinyan's speech at the National Assembly during the discussion of the performance report of the Government Action Plan for 2021", 13 Nisan 2022, https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2022/04/13/Nikol-Pashinyan-Speech (erişim: 10 Temmuz 2026).

[54] Prime Minister of the Republic of Armenia, Statements and messages of the Prime Minister of RA, "The confirmation of the CSTO zone of responsibility in the Republic of Armenia is of fundamental importance for us. PM Pashinyan at the session of the CSTO Collective Security Council", 23 Kasım 2022, https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2022/11/23/Nikol-Pashinyan-CSTO-meeting/ (erişim: 10 Temmuz 2026).

[55] Armen Press, "Armenia is not leaving CSTO", the organization itself is leaving us – Pashinyan, 14 Mart 2023, https://armenpress.am/en/article/1106260 (erişim: 10 Temmuz 2026).

[56] Prime Minister of the Republic of Armenia, "Prime Minister Nikol Pashinyan's interview to Public TV", 11 Eylül 2023, https://www.primeminister.am/en/interviews-and-press-conferences/item/2023/09/11/Nikol-Pashinyan-Interview-Petros-Ghazaryan (erişim: 10 Temmuz 2026).

mimarisinin "yüzde 99,999 oranında Rusya'ya bağlı" kurulmasını stratejik bir hata olarak nitelendirmiştir. Rusya'nın Ermenistan'ın güvenliğini sağlamayı ya istemediğini ya da bunu yapamadığını da sözlerine eklemiştir.[57] Bu söylemsel kopuş, Şubat 2024'te KGAÖ'ye katılımın fiilen dondurulmasıyla kurumsal bir sonuca dönüşmüştür. [58] Paşinyan, Haziran ve Aralık 2024'te KGAÖ'nün Ermenistan'ın toprak bütünlüğünü koruma sorumluluğunu yerine getirmediğini[59] ve Ermenistan'ın müttefiklik yükümlülüklerini yerine getirmesine karşın zor anında yalnız bırakıldığını açıklamıştır. [60] Böylece Ermenistan'ın güvenlik algısında yalnızca Azerbaycan kaynaklı dış tehdit değil, bu tehdidi dengelemesi beklenen Rusya ve KGAÖ'ye yönelik güvensizlik de belirleyici hale gelmiştir.

Rusya merkezli güvenlik mimarisinin çözülmesine eşlik eden ikinci ve somut dava bakımından daha doğrudan güvenlik ekseni, Azerbaycan'ın 2020 Karabağ Savaşı'yla bölgesel askeri dengeyi kendi lehine çevirmesi ve bu üstünlüğün Ermenistan Cumhuriyeti topraklarına yönelik yeni müdahalelere dönüşebileceği endişesidir. Nitekim 2020'de Azerbaycan'ın Karabağ çevresindeki geniş alanları geri almasından sonra Mayıs 2021'de başlayan sınır ihlalleri ile özellikle 13-14 Eylül 2022'de meydana gelen geniş çaplı çatışmalar, Erivan'ın tehdidi artık yalnızca Karabağ'ın statüsüyle değil, doğrudan ülkenin sınırları ve toprak bütünlüğüyle ilişkilendirmesine yol açmıştır. Paşinyan, Eylül 2022'de Azerbaycan birliklerinin Ermenistan topraklarından çekilmesini talep ederken ülke içinde faaliyet gösteren bir "casus ağı" bulunduğunu, Ulusal Güvenlik Servisi'nin bazı ağları açığa çıkarmasına rağmen sorunun henüz çözülmediğini açıklamıştır.[61] Eylül 2023'te Azerbaycan'ın Karabağ'ın tamamında denetimi ele geçirmesi ve 100.000'den fazla Karabağ Ermenisinin bölgeden ayrılması, Azerbaycan'ın askeri üstünlüğünün siyasal taleplerini gerçekleştirmek için yeniden kullanılabileceği kanaatini güçlendirmiştir.[62] Şubat 2024'te Paşinyan, Bakü'nün "Batı Azerbaycan" söylemini Ermenistan'ın büyük bölümüne yöneltilmiş örtülü bir toprak talebi olarak yorumlamış ve barış görüşmelerindeki güçlükler, sınırlardaki askerî olaylar ve bu söylem birlikte değerlendirildiğinde Ermenistan'a yönelik yeni bir saldırının "çok muhtemel" olduğu sonucuna vardığını belirtmiştir.[63] Mart 2024'te Tavuş'taki dört köyün Azerbaycan'a iade

[57] Prime Minister of the Republic of Armenia," Prime Minister Nikol Pashinyan's interview to Italian La Repubblica newspaper", 2 Eylül 2023, https://www.primeminister.am/en/interviews-and-press-conferences/item/2023/09/02/Nikol-Pashinyan-interview-La-Republica (erişim: 10 Temmuz 2026).

[58] Armenpress, "Pashinyan warns of potential de jure freeze of Armenia's activities in CSTO if the current process continues", 28 Şubat 2024, https://armenpress.am/en/article/1131379 (erişim: 10 Temmuz 2026).

[59] Prime Minister of the Republic of Armenia, Statements and messages of the Prime Minister of RA, "Prime Minister Nikol Pashinyan's concluding speech in the National Assembly at the discussion of the annual report on the execution of the state budget" 2023, 13 Haziran 2024, https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2024/06/13/Nikol-Pashinyan-Speech (erişim: 10 Temmuz 2026).

[60] ArmenPress, "Armenia was the only CSTO country to respond to ally's request: Pashinyan on sending deminers to Syria", 4 Aralık 2024, https://armenpress.am/en/article/1206696 (erişim: 10 Temmuz 2026).

[61] Prime Minister of the Republic of Armenia, Prime Minister, Press Releases, "Armenia's position is clear and unequivocal: the units of the armed forces of Azerbaijan must withdraw from the sovereign territory of Armenia", 16 Eylül 2022, https://www.primeminister.am/en/press-release/item/2022/09/16/Cabinet-meeting-Speech (erişim: 10 Temmuz 2026).

[62] Associated Press, "Azerbaijan claims full control of breakaway region and holds initial talks with ethnic Armenians", 22 Eylül 2023, https://apnews.com/article/azerbaijan-armenia-explosions-nagorno-karabakh-russia-2964483a95121dfdccd0e6e4d220fb12 (erişim: 10 Temmuz 2026).

[63] Prime Minister of the Republic of Armenia, "Prime Minister Nikol Pashinyan's interview with France 24 TV", 23 Şubat 2024, https://www.primeminister.am/en/interviews-and-press-conferences/item/2024/02/23/Nikol-Pashinyan-Interview-France-24 (erişim: 10 Temmuz 2026).

edilmemesi hâlinde aynı hafta içinde yeni bir savaşın başlayabileceğini söylemesi de hükümetin sınır belirleme sürecini yalnızca diplomatik bir uzlaşma değil, yakın bir askerî tehdidi önleme aracı olarak gördüğünü ortaya koymuştur.[64] Dolayısıyla Ermenistan'ın güvenlik algısında Azerbaycan, artık yalnızca Karabağ ihtilafının karşı tarafı değil; sınır yerleşimleri, ulaşım hatları, topoğrafik özellikler ve tarihi-kültürel mekânlar hakkında toplanan bilgileri ileride askerî, diplomatik veya söylemsel baskı amacıyla kullanabilecek bir aktör olarak konumlandırılmıştır. Somut davada sanıkların sokakları, köyleri, tarihî eserleri ve mezar taşlarını görüntüleyerek bu materyalleri yabancı istihbarat temsilcilerine aktardıkları ve görüntülenen bölgelerin daha sonra "Azerbaycan toprağı" olarak sunulduğu iddiası[65] da bu güvenlik algısının doğrudan izini taşımaktadır. Bununla birlikte, söz konusu jeopolitik bağlam isnadın neden güvenlik makamlarınca ağır algılandığını açıklayabilirse de görüntülerin gerçekten hangi yabancı servis adına, hangi talimatla ve ne tür bir istihbarat amacıyla toplandığını kendiliğinden kanıtlamaz; bölgesel tehdit algısı, ceza muhakemesinde bireyselleştirilmiş ve savunmanın denetimine açık delilin yerine geçirilemez.

Paşinyan yönetiminin söylemsel düzeyde radikalleşen ve KGAÖ ile ilişkileri dondurma noktasına getiren bu güvenlik politikasının iç siyasetteki ve yargısal alandaki yansıması belirgindir. Dış güvenlik mimarisinin çöktüğü ve müttefiklerin "ihanet ettiği" algısının egemen kılındığı kırılgan bir jeopolitik atmosferde, devlet mekanizması iç tehditlere ve casusluk iddialarına karşı aşırı hassas bir güvenlik devleti refleksine bürünmektedir. Nitekim Paşinyan Hükümeti, özellikle 2023 sonrasında Rusya ile yaşanan dış politika kopuşunu iç siyasete tercüme ederek muhalefetin belirli kesimlerini yalnızca rakip değil, devletin egemenliğini dış güçler adına aşındıran güvenlik tehditleri olarak tanımlamaya başlamıştır. Bu söylemin zemininde Rusya'da eğitildiği iddia edilen kişilere yönelik 2024 darbe soruşturması[66] ile Rus-Ermeni sermaye ağları ve Rus istihbarat birimlerinin 2026 seçimlerine yönelik müdahale iddiaları[67] gibi gelişmeler bulunmaktadır. Ancak yürütme erki, ceza soruşturmalarıyla henüz kanıtlanmamış siyasi suçlamalar arasındaki sınırı sistematik olarak bulanıklaştırmış; "Rus nüfuzu", "casusluk", "iktidarı gasp" ve "darbe hazırlığı" kavramlarını esnek bir söylemsel kalkan olarak kullanmıştır.

Bu "söylemsel ceza adaleti" pratiği üç katmanlı bir mekanizma üzerinden işlemektedir. Birincisi, dış politika çatışmasının iç siyasi aktörlere faturalandırılmasıdır. Paşinyan yönetimi, muhalefetin Rusya ile kurduğu geleneksel ilişkileri sıradan bir siyasi tercih olmaktan çıkarıp bir karşı istihbarat konusuna dönüştürmüştür. Nitekim Başbakan'ın güvenlik bürokrasisinin

[64] Reuters, "Armenia's PM says he must return disputed areas to Azerbaijan or face war", 19 Mart 2024, https://www.reuters.com/world/asia-pacific/armenias-pm-says-he-must-return-disputed-areas-azerbaijan-or-face-war-tass-2024-03-19 (erişim: 10 Temmuz 2026).

[65] JAMnews, "Russian citizens accused of spying for a foreign power in Armenia: What We Know about One Case".

[66] OC Media, "Armenia sending three citizens accused of organising coup attempt to court", 27 Şubat 2025, https://oc-media.org/armenia-sending-three-citizens-accused-of-organising-coup-attempt-to-court (erişim: 10 Temmuz 2026).

[67] CivilNet, "Investigative report reveals Russia's network of secret operatives in Armenia", 20 Mayıs 2026, https://civilnet.am/en/news/1011937 (erişim: 10 Temmuz 2026); ArmenPress, "The Insider reveals who is coordinating the campaign to influence Armenia's elections from Russia", 19 Mayıs 2026, https://armenpress.am/en/article/1250633 (erişim: 10 Temmuz 2026).

elinde yabancı devletler lehine hareket eden siyasetçilere ilişkin "kalın dosyalar" bulunduğunu ve bazılarının "casusluk sınırında gezindiğini" beyan etmesi,[68] yargısal bir süreçten ziyade damgalayıcı ve caydırıcı bir siyasal işlev görmüştür. Diğer taraftan casusluk suçlamaları esasen hükümet karşıtı dezenformasyonun kaynağı olarak iç siyasi rekabetin değil de dış devlet gündeminin gösterilmesine de hizmet etmektedir.

İkincisi, muhalif sermaye, kilise ve siyasi çevrelerin tek bir "müttefik/düşman ağında" sunulmasıdır. Burada hükümete demokratik yollarla rakip olan siyasi aktörler, Rusya'nın nüfuz faaliyetleriyle bilinçli veya dolaylı olarak bağlantılı aktörler ile darbe, casusluk ya da iktidarı zorla ele geçirme suçlarına karışmış kişiler tek bir grup olarak kabul edildiği ve Paşinyan'ın da bu üç kategoriyi zaman zaman birbirinin yerine kullandığı gözlemlenmektedir. "Rusya merkezli milyarder" Samvel Karapetyan'ın gözaltına alınması, Başpiskopos Bagrat Galstanyan ve Başpiskopos Mikael Ajapahyan hakkındaki darbe ve terör soruşturmaları,[69] yürütme tarafından tek bir "Rusya destekli karşı devrimci cephe" anlatısına oturtulmuştur. Bu durum, gerçek şiddet veya darbe iddialarının varlığından bağımsız olarak, ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesini aşan geniş bir siyasallaştırma riski doğurmaktadır.

Üçüncüsü, "casus" veya "hain" etiketinin mahkeme kararlarından önce yürütme tarafından ilan edilmesidir. Karapetyan hakkında henüz resmi bir yargı tespiti yokken, yürütme organının kendisini "Kaluga oligarkı" olarak nitelendirip "casusluktan yargılanmalı" çağrısında bulunması,[70] hukuki nitelendirmenin mahkemelerden alınarak siyasi iktidarca yapıldığını gösteren tipik bir tedbir devleti refleksidir.

Sonuç olarak, Ermenistan'da Rus nüfuz riskinin varlığı yadsınamazsa da hükümetin bu somut riski, masumiyet karinesini ve delil standartlarını bertaraf edecek ölçüde geniş bir muhalif yelpazeyi gayrimeşrulaştırma aracına dönüştürdüğü görülmektedir. Bu hal, ceza muhakemesinin toplumsal barışı ve hakları koruyan bir kalkan olmaktan çıkıp, yürütmenin siyasi iklimi dizayn ettiği sembolik bir cezalandırma enstrümanına dönüşme tehlikesini somutlaştırmaktadır.

Bu güvenlik algısının istihbarat alanındaki karşılığı da belirgindir. Nitekim Paşinyan'ın "Azerbaycan tarafından kurulan casus ağlarının Ermeni Silahlı Kuvvetleri içinde faaliyet gösterdiğini" açıklaması,[71] Azerbaycan kaynaklı tehdidin yalnızca sınır güvenliğiyle değil, devlet kurumlarına sızma ihtimaliyle de ilişkilendirildiğini göstermektedir.

---

[68] ArmenPress, "Pashinyan says individuals acting for foreign interests nearing espionage threshold", 18 Nisan 2026, https://armenpress.am/en/article/1247778 (erişim: 10 Temmuz 2026).

[69] Civil Net, "Armenian NGOs accuse government of political repression and legal manipulation", 30 Haziran 2025, https://civilnet.am/en/news/960684 (erişim: 10 Temmuz 2026); Civil Net, "Pashinyan targets billionaire Samvel Karapetyan following Church defense", 17 Haziran 2025, https://civilnet.am/en/news/957403 (erişim: 10 Temmuz 2026); Associated Press, "Armenian authorities arrest an archbishop and accuse him of plotting against the government", 25 Haziran 2025, https://apnews.com/article/armenia-archbishop-arrest-pashinyan-azerbaijan-7347c25c5df06e868e3f8c630864ff79 (erişim: 10 Temmuz 2026).

[70] ArmenPress, "Pashinyan accuses Samvel Karapetyan of espionage", 27 Mayıs 2026, https://armenpress.am/en/article/1251328 (erişim: 10 Temmuz 2026).

[71] Prime Minister of the Republic of Armenia, "Prime Minister Nikol Pashinyan's speech at the National Assembly"

Bu çok uluslu, karmaşık ve dinamik denklemde casusluk dosyasına konu olan fiil, sadece Ermenistan'ın iç hukukunu değil; bir yönüyle sanıkların hamisi konumundaki Rusya Federasyonu'nu, diğer yönüyle de iddianın hedefindeki Azerbaycan Cumhuriyeti'ni doğrudan uluslararası hukukun birer süjesi olarak masaya oturtmaktadır. Dolayısıyla somut vaka, klasik bir egemenlik ve ceza adaleti tezahürü olmaktan çıkıp, bölgesel güç mücadelesinin ve güvenlikleştirme pratiklerinin yargısal bir projeksiyonuna dönüşmektedir.

B. Hukukî Grî Alanlar: Ulusal Güvenlik Gerekçelerinin Yargısal Denetimi ve Hak İhlali Riskleri

Güvenlikleştirme politikalarının yargısal alana sirayet ettiği otoriterleşme veya kriz dönemlerinde hukuk düzenleri, norm devleti- tedbir devleti arasında salınım gösterir. Bunun Ermenistan yargı uygulamasındaki muhtemel karşılığı, güvenlik gerekçelerinin olağan ceza muhakemesi güvenceleri üzerindeki etkisinde ortaya çıkmaktadır. Dış güvenlik krizleri ve iç siyasi kırılmaların kesişmesi, yürütmenin "tavizsiz ve güçlü devlet" söylemini öne çıkarmasına ve yargı organları üzerinde yapısal baskı oluşmasına yol açabilir. Söz konusu riskin ceza muhakemesi hukuku boyutundaki somut yansımaları; kapalı duruşma rejimi, dosya ve delillere erişim sınırlamaları ve masumiyet karinesinin zedelenmesi başlıkları altında değerlendirilebilir.

1. Kapalı oturum yargılamaları ve savunmanın delillere etkili erişim sınırları

Ermenistan ceza muhakemesi mevzuatı, casusluk ve vatana ihanet davalarının kendiliğinden ve bütünüyle kapalı yürütülmesini emreden bir rejim öngörmemektedir. 1 Temmuz 2022'de yürürlüğe giren Ermenistan Cumhuriyeti Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 267. maddesi, yargılamaların aleniliği ilkesini esas kural olarak benimsemektedir.[72] Bununla birlikte m.267/2 uyarınca mahkeme, özel hayatın, kişilerin güvenliğinin veya "devlet, hizmet ya da kanunla korunan başka bir sırrın" korunması amacıyla tarafların talebi üzerine veya kendiliğinden duruşmanın tamamının ya da belirli bir kısmının kapalı yapılmasına karar verebilir. Kanun, duruşmanın tamamının veya bir kısmının kapatılmasına imkân tanımakta (m. 267/2); kapalı duruşma kararının ve gerekçelerinin her durumda kamuya açıklanmasını öngörmektedir (m. 267/4-5).

Devlet sırrı içeren bilgilerin yargılamada kullanılması ise Ermenistan Cumhuriyeti Ceza Muhakemesi Kanunu m.169 ile özel olarak düzenlenmiştir. Buna göre, devlet sırrına erişecek yargılama kişilerinin ve savunma makamının gizlilik taahhüdü imzalaması gerekmekte; taahhüdü imzalamayan kişiye gizli belge verilmemektedir. (m. 169/5).[73] Kanun'un 268. maddesi ise mahkeme oturumundaki tüm deliller ve diğer materyallerin mahkeme sürecine

[72] *Criminal Procedure Code of the Republic of Armenia* [Ermenistan Cumhuriyeti Ceza Muhakemesi Kanunu], Kanun No. HO-306-N, kabul tarihi: 30 Haziran 2021, yürürlük tarihi: 1 Temmuz 2022. Şubat 2022 tarihli resmî olmayan İngilizce çeviri: https://rm.coe.int/criminal-procedure-code-of-armenia-of-2021-in-english/1680af313b (erişim: 11 Ekim 2026). Çalışmada bu kanuna ilişkin Türkçe aktarımlar ve madde başlıklarının çevirileri İngilizce metin esas alınarak yazar tarafından yapılmıştır. Ayrıca Ermenice metin (Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգիրք (Hayastani Hanrapetut'yan k'reakan datavarut'yan orensgirk') için bkz. ARLIS- Armenian Legal Information System, https://www.arlis.am/hy/acts/154763 (erişim: 10 Temmuz 2026).

[73] *Criminal Procedure Code of the Republic of Armenia*, m. 169 ("Preservation of State Secrecy" [Devlet sırrının korunması]), s. 153-154.

katılanlar tarafından doğrudan incelenebileceğini (m.268/2) ve mahkûmiyet hükmünün ancak duruşmada doğrudan doğruya incelenmiş delillere dayandırılabileceğini (m.268/3) emretmektedir.[74] Dolayısıyla mevzuatın lafzı, savunmanın devlet sırrı niteliğindeki delillerden dışlanmasını değil, bu delillere gizlilik taahhüdü altında erişerek doğrudan denetlemesini öngörmektedir.

Uygulamada ise kapalı oturum kararlarının kapsamı ve savunma hakkına etkisi çelişkili sonuçlar doğurabilmektedir. 2010 yılında Azerbaycan hesabına casusluk yapmakla suçlanan İran vatandaşı Behnam Bagheri davasının kapalı görülmesi sırasında, sanık avukatı Inesa Petrosyan, müvekkilinin Farsça savunması okunurken iddia makamının sürekli müdahalede bulunduğunu ve sanığın savunmasını tamamlayamadan felç belirtileriyle bilincini kaybettiğini açıklamıştır.[75] Müdafi tarafından kamuoyuna aktarılan bu iddialar, kapalı yargılamalarda savunmaya yönelik müdahale iddialarının bağımsız biçimde doğrulanmasının güçleşeceğini göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Buna karşılık, Dışişleri Bakanlığı çalışanı Ashkhen Aleksanyan'ın Azerbaycan istihbaratıyla bağlantılı kişilere bilgi aktardığı iddiasıyla yargılandığı davada kapalı oturum talebi doğrudan savunma avukatı Abgar Poghosyan tarafından yapılmıştır.[76] Müdafi, devlet güvenliğini tehlikeye düşürecek somut bir bilgi bulunmadığını, taleplerin sanığın itibarını korumayı amaçladığını belirterek, kapalı yargılamanın her zaman iddia makamının bir tedbiri olmadığını ortaya koymuştur. Bu örnek, kapalı yargılamanın yalnızca iddia makamının başvurduğu bir güvenlik tedbiri olmadığını; somut olayın özelliklerine göre sanığın özel hayatını ve itibarını koruma amacıyla savunma tarafından da talep edilebileceğini göstermektedir.

AİHM içtihadına göre ulusal güvenliğin, risk altındaki tanıkların veya gizli soruşturma yöntemlerinin korunması, bazı delillerin savunmaya açıklanmamasını haklılaştırabilir. Bununla birlikte, savunma haklarını sınırlayan yalnızca kesinlikle gerekli tedbirlere izin verilebilir ve sınırlamanın savunma bakımından doğurduğu güçlüklerin yargı makamlarınca sağlanan yeterli usul güvenceleriyle dengelenmesi gerekir.[77] Dosyada devlet sırrı niteliğindeki belgelerin bulunması da yargılamanın tamamının kendiliğinden kamuya kapatılmasını haklılaştırmaz. Mahkemenin gizliliği gerektiren zorlayıcı kamusal yararı somut olarak göstermesi, aleniyet ile ulusal güvenlik arasında dengeleme yapması ve kapatmayı yalnızca gerekli oturum veya delillerle sınırlandırması gerekir.[78] Bu standartlar ışığında Ermenistan yargı uygulamasındaki temel mesele, devlet sırrı gerekçesinin somutlaştırılıp somutlaştırılmadığı,

[74] *Criminal Procedure Code of the Republic of Armenia*, m. 268 ("Orality and Immediacy of the Court Proceedings" [Yargılamanın sözlülüğü ve doğrudanlığı]), s. 233.

[75] Azatutyun (RFE/RL Armenian Service), "Trial of Iranian Citizen Accused of Espionage Continues Behind Closed Doors", 20 Ağustos 2010, https://www.azatutyun.am/a/2132446.html (erişim: 10 Temmuz 2026).

[76] PanARMENIAN.Net, "Former Ministry of Foreign Affairs employee trial held behind closed doors upon defense request", 8 Ekim 2025, https://panarmenian.net/eng/news/326886/ (erişim: 10 Temmuz 2026).

[77] AİHM, *Rowe and Davis v. the United Kingdom* [BD], B. No. 28901/95, 16 Şubat 2000, §61; *Jasper v. the United Kingdom* [BD], B. No. 27052/95, 16 Şubat 2000, §§52–55; European Court of Human Rights, *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights: Right to a Fair Trial (Criminal Limb)*, "Equality of Arms and Adversarial Proceedings—Disclosure of Evidence".

[78] AİHM, *Bibin and Others v. Azerbaijan*, B. No. 81518/12, 81545/12 ve 81547/12, 30 Ocak 2020, §§44–52; *Welke and Białek v. Poland*, B. No. 15924/05, 1 Mart 2011, §§74–78; *Belashev v. Russia*, B. No. 28617/03, 4 Aralık 2008, §§83–87.

kapatma kararının yalnızca gerekli oturumlarla sınırlandırılıp sınırlandırılmadığı ve savunmanın maruz kaldığı dezavantajların yeterli usul güvenceleriyle telafi edilip edilmediğidir.

2. Rus vatandaşları dosyası üzerinden hak ve usul güvencelerinin değerlendirilmesi

Kamuya açık kaynaklar, Ermenistan'da toplam altı Rus vatandaşının casusluk isnadıyla tutuklu bulunduğunu, ancak bu kişilerin tek bir dosyada değil, birden fazla ceza süreci kapsamında değerlendirildiğini düşündürmektedir. Çalışmanın ayrıntılı olarak incelediği vaka, Viktor Tikhomirov, Artem Makhmutov ve Daniil Semenyuk hakkındaki isnatlarla sınırlıdır. Doğrulanabilir resmi ve kamusal kaynaklar tarandığında, söz konusu dosyada müdafi veya konsolosluk erişiminin fiilen engellendiğine dair somut veri bulunmamaktadır. Aksine sanıkları Ermeni Avukat Narine Rshtuni'nin temsil ettiği, avukatın basına yansıyan isnatların maddi temeline ilişkin itirazlarda bulunabildiği ve Rusya Federasyonu Büyükelçiliğinin de tutuklularla kesintisiz diplomatik temas sağladığı görülmektedir.[79] Kamuya açık kaynaklarda müdafi ve konsolosluk erişiminin engellendiğine ilişkin doğrulanmış bir olguya rastlanmamakla birlikte usul ihlali riskleri ve hukuki gri alanlar soruşturmanın yürütülüş biçiminde ve delil yapısında belirmektedir.

İki temel sorun, tutukluluk süresi ve dosyaya erişim zamanlamasıyla ilgilidir. İlk tutuklamaların Haziran 2024'te gerçekleştiği, takip eden dönemde tutukluluk hâlinin devam ettiği kamuya açık kaynaklara yansımıştır. Rusya merkezli bazı haberlerde mahkeme oturumlarının çeşitli tarihlerde ertelendiği ileri sürülürken Rusya'nın Erivan Büyükelçiliği 21 Mayıs 2026 tarihinde soruşturma işlemlerinin tamamlandığını ve Rus vatandaşlarının mahkeme kararını beklediğini açıklamıştır.[80] Bununla birlikte kamuya açık kaynaklar, ertelendiği belirtilen oturumların esas yargılamasına mı yoksa tutukluluk incelemelerine mi ilişkin olduğunu ve dosyanın kesin usuli aşamasını açıklığa kavuşturmamaktadır. Bu nedenle süreç, belirli bir soruşturma veya kovuşturma aşamasına kesin biçimde yerleştirilmeden, uzun tutukluluk süresi ve savunmanın tutukluğa dayanak materyallere etkili erişimi bakımından değerlendirilmelidir. Ermenistan Ceza Muhakemesi Kanunu da tutuklamayı alternatif tedbirlerin yetersiz kalmasına bağlamakta ve tutukluluğun ancak gerekliliği ile dayanakları devam ettiği sürece sürdürülebileceğini öngörmektedir. Bu nedenle değerlendirmede, sürenin uzunluğu yanında tutukluluğun devam gerekçelerinin ve alternatif tedbirlerin neden yetersiz görüldüğünün somut olarak açıklanıp açıklanmadığı da önem taşımaktadır.[81] Kamuya açık

[79] Sputnik Armenia, "Investigation into Russian Citizens Accused of Espionage Completed in Armenia", 23 Mayıs 2026, https://sputnik-armenia.ru/20260523/espionage-case-investigation-completed-armenia.html (erişim: 25 Mayıs 2026); Sputnik Türkiye, "Ermenistan'da Azerbaycan lehine casusluk yapmakla suçlanan Rus vatandaşları suçlamaları reddetti", 20 Mayıs 2026, https://anlatilaninotesi.com.tr/20260520/ermenistanda-azerbaycan-lehine-casusluk-yapmakla-suclanan-rus-vatandaslari-suclamalari-reddetti-1105889094.html (erişim: 22 Mayıs 2026).

[80] RIA Novosti, "В Армении завершилось следствие по делу россиян, обвиняемых в шпионаже" (V Armenii zavershilos' sledstvie po delu rossiyan, obvinyaemykh v shpionazhe) [Ermenistan'da casuslukla suçlanan Ruslarla ilgili soruşturma tamamlandı], 21.05.2026, https://ria.ru/20260521/armenija-2093812600.html (erişim: 22 Mayıs 2026).

[81] Ermenistan Ceza Muhakemesi Kanunu, m. 118/2, 4 ve m. 119/1. Avrupa Konseyi tarafından yayımlanan Şubat 2022 tarihli resmî olmayan İngilizce çeviri için bkz. https://rm.coe.int/criminal-procedure-code-of-armenia-of-2021-in-english/1680af313b.

bilgiler, savunmanın bütün materyallerden tamamen yoksun bırakıldığını göstermeye yeterli değildir. İncelenmesi gereken husus, tutukluluğa dayanak yapılan materyallerin savunmaya zamanında ve etkili itiraza imkân verecek kapsamda açıklanıp açıklanmadığıdır. Eğer iki yıla yayılan süreçte tutukluğa yapılan itirazlar, iddia makamının elindeki materyallerin yeterince kısmını görmeden yapılmışsa bunun "silahların eşitliği" ilkesini zedelediği ileri sürülebilir.

İkinci hukuki gri alan ise delil kurgusu ve yabancı devlet iltisakındaki belirsizliktir. Basının iddianame içeriği olarak aktardığı suçlamalara göre sanıklar; sokakları, köyleri, tarihi eserleri ve mezar taşlarını görüntüleyip Yandex isimli bulut sistemi üzerinden iletmek ve kişi başı 100.000 ruble almakla suçlanmaktadır.[82] Buna karşın Müdafi Rshtuni, görüntülenen yerlerin kamusal alanlar olduğunu, benzer görüntülere açık kaynaklardan erişilebildiğini ve bu materyallerin Ermenistan'ın egemenliğine veya dış güvenliği bakımından nasıl somut bir tehlike doğurduğunun iddia makamınca ortaya konulamadığını savunmaktadır.[83] Ermenistan Ceza Kanunu 424. maddesinin devlet sırrı içermeyen 'diğer bilgileri' de belirli koşullarla suçun kapsamına alması nedeniyle, bilginin açık kaynaklardan elde edilebilir olması tek başına tipikliği dışlamaz. Bununla birlikte yabancı bir istihbarat yapılanmasının talimatı ve hükümde belirtilen diğer unsurların somut olayda ortaya konulması gerekir. Basına yansıyan suçlama özetlerinde, sanıkları görevlendirdiği ileri sürülen yabancı istihbarat servisinin hangi devlete bağlı olduğu açık biçimde belirtilmemektedir.[84] Bununla birlikte, bu bilginin kamuoyuna açıklanmaması, iddianamede yer almadığı veya savunmaya bildirilmediği anlamına gelmez. Yabancı bağlantısının hangi biçiminin suçun unsuru olduğu, genel bir casusluk tanımından değil, uygulanan hükümden hareketle belirlenmelidir; burada devlet sırrı içermeyen "diğer bilgiler" yönünden m. 424'ün açıkça aradığı yabancı istihbarat servisinin talimatı somut delillerle ortaya konulmalıdır.[85] Yabancı bağlantı unsurunun iddianamede yeterince somutlaştırılmamış veya savunmanın denetimine açılmamış olması hâlinde ise isnadın maddi temelinin etkili biçimde sınanması güçleşecektir.

3. Masumiyet karinesi ve kolluğun "söylemsel yargılama" pratiği

Soruşturma organlarının iletişim stratejisi, sanıkların haklarında kesin hüküm verilmeden önce kamuoyu nezdinde mahkûm edilmesi riskini doğurmaktadır. Tikhomirov ve arkadaşları dosyasında Ulusal Güvenlik Servisi'nin (NSS) resmî sitesinde sanıkları doğrudan "casus" ilan eden resmî bir videoya rastlanmasa da soruşturma detaylarının basına aktarılmasında isnatların yer yer kesinleşmiş olgular gibi sunulduğu görülmektedir. Bu sorun yalnızca bu dosyaya özgü değildir. Ermenistan İnsan Hakları Savunucusu Anahit Manasyan, Temmuz 2025'te yaptığı açıklamada, kesinleşmiş mahkeme kararı bulunmayan ceza

[82] JAMNews, "Russian citizens accused of spying for a foreign power in Armenia: What We Know about One Case".

[83] Sputnik India, "Armenia Jails 6 Russians on Dubious Spy Charges Over Public Filming: Report", 20 Mayıs 2026, https://sputniknews.in/20260520/armenia-jails-6-russians-on-dubious-spy-charges-over-public-filming-10950770.html (erişim: 22 Mayıs 2026).

[84] JAMNews, "Russian citizens accused of spying for a foreign power in Armenia: What We Know about One Case".

[85] Türk Hukuku bakımından, TCK m. 328 ve 330'da yer almayan "başka devletle anlaşmış olma" şartının aranmasına yönelik eleştiri için bkz. Melikşah Polat, "Siyasal veya Askeri Casusluk Suçunun Unsurları Bakımından 'Başka Devletle Anlaşmış Olma' Şartı Üzerine Düşünceler", *Adalet Dergisi*, 70 (2023), s. 499-501.

soruşturmalarında kişilerin suçluluğunu sabit olgu gibi gösteren kamusal iletişimin masumiyet karinesiyle doğrudan çeliştiğini; bu dilin soruşturmayı bağımsız, nesnel ve tarafsız biçimde yürütmekle yükümlü kolluk makamlarınca kullanılmasının tehlikeli olduğunu belirtmiştir. [86] Bu nedenle NSS'nin "ajan ağı", "vatan haini" veya "tam teşekküllü ajan" gibi ifadeleri,[87] yalnızca bilgilendirme faaliyeti olarak değil, AİHM'in kamu görevlilerinin yargılama öncesi kesin suçluluk açıklamalarına ilişkin içtihadı çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Özetle; kamuya açık kaynaklar Rus sanıkların müdafi veya konsolosluk yardımından mahrum olmadığını göstermektedir. Bununla birlikte iki yılı aşan tutukluluk süresi, tutukluluğa dayanak materyallerin savunmaya ne ölçüde ve hangi aşamada açıklandığına ilişkin belirsizlik ile soruşturma makamlarının suçlayıcı iletişim dili, silahların eşitliği ve masumiyet karinesi bakımından risk alanları oluşturmaktadır. Ermenistan'daki sınır güvenliği krizleri ve seçim konjonktürü, yürütmenin "tavizsiz ve güçlü devlet" imajı ihtiyacını doğurmaktadır. Bu siyasi gerekçe ise "tedbir devleti" refleksini tetikleyerek yargıyı normatif sınırların dışına taşan sembolik bir cezalandırma enstrümanı haline getirme riski taşımaktadır.

III. AİHS VE AİHM İÇTİHATLARI IŞIĞINDA ADİL DENGE ARAYIŞI

A. Devletin Takdir Marjı ve Demokratik Toplum Zorunluluğu (Klass Doktrini)

Uluslararası insan hakları hukukunda, ulusal güvenliğin korunması ile bireysel hakların güvence altına alınması arasındaki ilişki, AİHM'in yerleşik içtihat alanlarından biridir. Bu dengenin başlangıç noktalarından birini oluşturan Klass and Others v. Germany (1978) kararı, doğrudan bir casusluk kovuşturmasına veya AİHS m. 6'ya değil, gizli gözetim tedbirlerinin AİHS m.8 karşısındaki sınırlarına ilişkindir. Bununla birlikte karar, casusluk ve terör tehdidine karşı yürütülen gizli devlet faaliyetlerinin demokratik toplum düzeninde tabi olduğu genel ilkeleri ortaya koyması bakımından ulusal güvenlik yargılamaları için de önem taşımaktadır. Mahkeme, demokratik toplumların giderek karmaşıklaşan casusluk ve terörizm faaliyetlerine karşı kendilerini etkili biçimde koruyabilmek için gizli gözetim mekanizmalarına ihtiyaç duyabileceğini kabul etmiştir.[88]

---

[86] Sputnik Armenia, "Անմեղության կանխավարկածը խախտում են հենց իրավապահները. ՄԻՊ–ը մտահոգված է" (Anmeghut'yan kanxavarkatsy xaxtum en hents' iravapahnery. MIP-y mtahogvats e) [Masumiyet Karinesi Bizzat Kolluk Kuvvetleri Mensupları Tarafından İhlal Ediliyor. Ombudsman Endişeli], 10 Temmuz 2025, https://arm.sputniknews.ru/20250710/anmeghutjan-kankhavarkatsy-khakhtum-en-henc-iravapahnery-mipy-mtahvogvats-e-91180959.html (erişim: 22 Mayıs 2026); Arminfo, "Armenian Ombudsperson highlights violation of presumption of innocence by law enforcement officers when detaining opposition figures", 10 Temmuz 2025, https://arminfo.info/full_news.php?id=93015&lang=3 (erişim: 10 Temmuz 2026).

[87] Örneğin NSS kaynak gösterilerek henüz yargılama gerçekleşmeden "Başka Bir Ajan Ağının Faaliyetleri Tespit Edildi ve Etkisiz Hâle Getirildi" ifadesi kullanılmış; şüpheliler için "vatan hainleri" ve "tam teşekküllü ajanlar" ifadeleri kullanılmıştır. ARKA News Agency, "Armenian NSS uncovers espionage network", 10 Şubat 2022, https://arka.am/en/news/politics/armenian_nss_uncovers_espionage_network_/ (erişim: 22 Mayıs 2026); JAMNews, "Spy scandal in Yerevan: Azerbaijani intelligence recruits Armenian servicemen on social media", 10 Şubat 2022, https://jam-news.net/spy-scandal-in-yerevan-azerbaijani-intelligence-recruits-armenian-servicemen-on-social-media/ (erişim: 22 Temmuz 2026); Arka News Agency, "Twenty Armenian citizens charged with high treason", 17 Şubat 2022, https://arka.am/en/news/politics/twenty_armenian_citizens_charged_with_high_treason_video (erişim: 10 Temmuz 2026).

[88] AİHM, *Klass and Others v. Germany*, B. No. 5029/71, 6 Eylül 1978, §§ 48–50.

Klass doktrinine göre, demokratik bir toplumda devletlerin gizli tehditlere karşı koyabilmeleri için belirli bir takdir alanına sahip olmaları kaçınılmazdır (§ 48). AİHM, taraf devletlere güvenlik tehditleriyle mücadele araçlarını bütünüyle etkisizleştirecek bir rejim dayatmamakta ve mutlak bir aleniyet veya şeffaflık aramamaktadır. Bu yaklaşım, demokratik devletin kendisini ortadan kaldırmaya yönelen tehditlere karşı bütünüyle hareketsiz kalmasının gerekmediğini; ancak kendini koruma araçlarının demokratik düzenin temel ilkelerini aşındırmaması gerektiğini ifade etmektedir. AİHM'in çarpıcı formülasyonu uyarınca devletler, casusluk ve terörizmle mücadele adına benimsedikleri tedbirlerle demokrasiyi savunma gerekçesi altında onu zayıflatamaz veya ortadan kaldıramazlar.[89]

Ancak Mahkeme'nin çizdiği sınır şudur: ulusal güvenlik gerekçesi, yürütmenin yargısal denetimden kaçabildiği sınırsız bir keyfilik alanına (blank cheque) dönüşemez. Bireysel haklara yönelik gizli müdahalelerin, yürütmenin keyfiliğine karşı yeterli ve etkili güvencelerle çevrelenmesi ve bağımsız yargısal denetime tabi tutulması gerekir. Nitekim öğretide de Klass kararından hareketle istihbarat servislerinin gizli izleme yoluyla gerçekleştirdiği müdahalelerin etkili bir denetime tabi tutulması, casusluk ve terörizmle mücadele gerekçesinin her türlü tedbiri meşrulaştırmaması ve güvenlik ihtiyacı ile korunan hak arasında adil bir denge kurulması gerektiği belirtilmektedir.[90] AİHM'e göre yargısal denetim, gizli gözetim alanındaki tarafsızlık, bağımsızlık ve usule uygunluğun en güçlü güvencesini oluşturmaktadır.[91] Ermenistan ceza muhakemesi öğretisinde de gizli soruşturma işlemlerinin hukuka uygunluğu, işlemin süresi, uygulanabileceği kişilerin kapsamı ve denetim mekanizmaları üzerinden değerlendirilmektedir.[92] Dolayısıyla Ermenistan makamları, Rusya vatandaşları hakkında yürütülen yargılamada ulusal güvenlik gerekçesine dayanabilirse de bu gerekçe tek başına başvurulan kısıtlamaları haklı kılmaz. Makamlar, her bir kısıtlamanın somut güvenlik tehlikesiyle ilişkisini, demokratik toplumda gerekliliğini ve izlenen amaçla ölçülülüğünü ortaya koymak zorundadır.

B. Masumiyet Karinesi ve Yürütme Organının Söylemsel Müdahaleleri

AİHS'in 6/2. maddesinde düzenlenen masumiyet karinesi, hakkında suç isnadı bulunan kişinin suçluluğu kararına uygun biçimde kanıtlanıncaya kadar masum sayılmasını güvence altına almaktadır. Bu güvence yalnız hâkim ve mahkemeleri değil; savcılar, kolluk görevlileri ve yürütme temsilcileri dâhil olmak üzere bütün kamu makamlarını bağlar.[93] Devam eden bir soruşturma hakkında kamuoyunun bilgilendirilmesi tek başına yasak değildir; ancak kullanılan dil yalnızca bir şüphe veya isnadın varlığını aktarmalı, kişinin suçluluğunu kesinleşmiş bir olgu

[89] *Klass and Others v. Germany*, § 49; Gilles Dutertre, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler*, Avrupa Konseyi Yayınları, 2003, s. 215.

[90] Yaşar Salihpaşaoğlu, "Özel Hayatın Kapsamı: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları Işığında Bir Değerlendirme", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17/3, (2013), s. 246–247.

[91] *Klass and Others v. Germany*, §§ 55–56; Dutertre, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler*, s. 239–240.

[92] Vahe Yengibaryan, "The Concept and the Fundamental Guarantees of Legality of Secret Investigative Actions", *State and Law*, Özel Sayı (2025), s. 49–51.

[93] Dutertre, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler*, s. 177–178; AİHM, *Allenet de Ribemont v. France*, B. No. 15175/89, 10 Şubat 1995, §§ 35–41; David Harris, Michael O'Boyle, Ed Bates ve Carla Buckley, *Harris, O'Boyle & Warbrick: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku*, çev. Mehveş Bingöllü Kılcı ve Ulaş Karan, güncellenmiş 4. bs., İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2021, s. 435, 441.

gibi sunmamalıdır. Kamu yetkililerinin kışkırtıcı veya kesin hüküm belirten açıklamalarının basın-yayın organlarında yer alması, bireylerin lekelenmeme hakkını ve yargı organlarının bağımsızlığını zedeler. Kullanılan dilin sınırları "suç isnadı" düzeyini aşıp "suçun sabit olduğu" algısına dönüştüğü anda masumiyet karinesi zedelenmiş olur.[94] AİHM, ihlalin belirlenmesinde açıklamanın lafzını, bağlamını ve açıklamayı yapan makamın yargılamadaki konumunu birlikte değerlendirmektedir.[95]

Ermenistan'daki mevcut politik iklim ve Rusya ile yaşanan gerilim göz önüne alındığında, Erivan'daki kamu makamlarının ve özellikle soruşturma organlarının sanıklar hakkında kullanacağı dil, davanın hukuki meşruiyetini belirleyecektir. Kamu görevlilerinin yargısal süreç tamamlanmadan önce bir kişinin suçluluğuna dair kamuoyunda kesin bir kanaat uyandıracak beyanlarda bulunması, yargı organlarının bağımsız iradesini ve tarafsızlığını zedeleyici niteliktedir. Dolayısıyla, devletin kendini koruma hakkı, şüphelilerin lekelenmeme ve adil bir mahkeme tarafından hüküm giyene kadar masum sayılma hakkını ortadan kaldıramaz. Bununla birlikte kamu makamlarının açıklamalarının mahkeme üzerinde fiilen etkili olduğunun ayrıca kanıtlanması zorunlu değildir; AİHS m. 6/2 bakımından açıklamanın kişinin kamuoyu nezdinde suçlu olduğu izlenimi yaratması başlı başına önem taşır. Yine de kullanılan her sert veya suçlayıcı ifade otomatik ihlal doğurmaz; açıklamanın gerçek anlamı ve yapıldığı bağlam ayrıca değerlendirilmelidir.[96]

Masumiyet karinesi bakımından devletin sorumluluğu, yalnızca hâkimlerin veya diğer kamu görevlilerinin doğrudan suçluluk beyanlarıyla sınırlı değildir. AİHM'e göre, yargılamayı çevreleyen ağır ve önyargılı bir medya kampanyası, kamuoyunu ve suçluluk hakkında karar verecek kişileri etkileyerek hem yargılamanın adilliği hem de AİHS m. 6/2'de güvence altına alınan masumiyet karinesi bakımından sorun doğurabilir. Bununla birlikte her olumsuz yayın kendiliğinden devlete isnat edilemez. Yayınların kamu makamlarınca başlatılıp başlatılmadığı veya bu makamların sağladığı bilgilere dayanıp dayanmadığı, kampanyanın yoğunluğu, yayınlarla yargılama arasında geçen süre, karar merciinin profesyonel hâkimlerden mi yoksa jüriden mi oluştuğu ve yargılama makamlarının dış etkileri gidermek için sağladığı güvenceler birlikte değerlendirilmelidir.[97]

Öte yandan, mevcut uyuşmazlıkta yargılanan kişilerin Rusya Federasyonu vatandaşı olması, davanın adil yargılanma boyutunu salt bir iç hukuk meselesi olmaktan çıkararak uluslararası hukukun emredici diğer kollarıyla da ilişkilendirmektedir. Uluslararası hukukta devletlerin egemenlik hakkı ve ülkesellik ilkesi, kendi sınırlarındaki yabancıları yargılama yetkisini (jurisdiction) şüpheye yer bırakmayacak şekilde meşru kılsa da bu süreç yabancı

[94] Akif Yıldırım, "Anayasa Mahkemesi Uygulamasında Masumiyet Karinesi", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 5/9 (2017), s. 510-513; Hüseyin Şık, "Suçsuzluk Karinesi ve Savcı (Daktaras/Litvanya Kararı)", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 5/9, (2017), s. 444-447.

[95] AİHM, *Allenet de Ribemont v. France*, B. No. 15175/89, 10 Şubat 1995, §§ 35–41; *Daktaras v. Lithuania*, B. No. 42095/98, 10 Ekim 2000, §§ 41–44; *Allen v. the United Kingdom* [BD], B. No. 25424/09, 12 Temmuz 2013, §§ 93–94.

[96] AİHM, *Gutsanovi v. Bulgaria*, B. No. 34529/10, 15 Ekim 2013, §§ 191–203; Burcu Değirmencioğlu, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları Işığında 'Masumiyet Karinesi'nin Korunması", *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1/2, (2019), s. 343.

[97] AİHM, *Natsvlishvili and Togonidze v. Georgia*, B. No. 9043/05, 29 Nisan 2014, §§ 103–107, özellikle § 105; Harris, O'Boyle, Bates ve Buckley, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku*, s. 440-441.

sanıklara tanınan asgari diplomatik güvencelerin varlığıyla sınırlıdır. Bu doğrultuda, Ermenistan Cumhuriyeti'nin de taraf olduğu 1963 Viyana Konsolosluk İlişkileri Sözleşmesi'nin 36. maddesi, tutuklanan veya gözaltına alınan yabancıya konsolosluğuyla haberleşme hakkının gecikmeksizin bildirilmesini öngörmektedir. İlgili kişi talep ettiği takdirde kabul eden devletin yetkili makamları, gönderen devletin konsolosluğunu gecikmeksizin haberdar etmeli; konsolosluk görevlilerinin kişiyle haberleşmesine, onu ziyaret etmesine ve hukuki temsilin sağlanmasına yardımcı olmasına izin verilmelidir.[98] Dolayısıyla sözleşme, konsolosluğa her durumda kendiliğinden bildirim yapılmasını değil, tutuklanan kişiye hakkının bildirilmesini ve onun talebi üzerine konsolosluğun haberdar edilmesini esas almaktadır. Kamuya açık kaynaklarda Rusya vatandaşı sanıkların konsolosluk erişimin engellendiğine ilişkin doğrulanmış bir veri bulunmadığından, bu davada Viyana Sözleşmesi'nin ihlal edildiği sonucuna varılamaz. Bununla birlikte söz konusu güvencelerin süreç boyunca korunması Ermenistan'ın bağlayıcı uluslararası yükümlülüklerindendir.

C. Silahların Eşitliği ve Gizli Deliller: Dengeleyici Usuli Güvenceler (Regner ve Mirilashvili Standartları)

Casusluk yargılamalarında sorunlu alanlardan birini, delillerin niteliği ve savunma makamının bu delillere erişim hakkı oluşturur. Devletler, "devlet sırrı" niteliği nedeniyle istihbarat kaynaklarını ve yöntemlerini koruma eğilimindedir. Dijital veriler, teknik takip kayıtları gibi davanın esasına etki edebilecek deliller bu gerekçeyle savunmadan gizlenmek istenebilir. Ermenistan'ın 2022 yılında yürürlüğe giren yeni Ceza Muhakemesi Kanunu, ceza yargılamasında silahların eşitliği, çelişmeli yargılama ve savunma haklarına ilişkin temel güvenceleri benimsemektedir. Bununla birlikte, ulusal güvenlik ve devlet sırrı niteliği taşıyan bilgi ve belgelerin korunmasına ilişkin usul rejiminin, belirli durumlarda savunma makamının dosyaya erişim imkânını sınırlandırabilecek nitelikte olduğu; bu nedenle söz konusu düzenlemelerin AİHS'in 6. maddesi ve AİHM içtihadı çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği ileri sürülebilir.

Casusluk ve ulusal güvenlik temelli ceza yargılamalarında temel meselelerden biri, gizlilik tedbirleri ile savunma hakları arasındaki dengenin nasıl kurulacağıdır. AİHS m.6'nın bünyesinde yer alan silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkeleri, taraflardan her birine, karşı taraf karşısında esaslı bir dezavantaja düşmeden iddia ve savunmalarını ortaya koyabilmeleri için makul bir imkân tanınmasını gerektirmektedir. [99] AİHM, ulusal güvenliğin, gizli soruşturma yöntemlerinin veya üçüncü kişilerin güvenliğinin korunması amacıyla bazı bilgilerin savunmaya açıklanmasının sınırlandırılabileceğini kabul etmektedir. Bununla birlikte, yalnızca kesinlikle gerekli sınırlamalara izin verilebilir ve savunmanın karşılaştığı güçlükler, yargılama makamlarınca sağlanan yeterli karşı dengeleyici güvencelerle telafi edilmelidir. "Devlet sırrı" nitelendirmesinin idare tarafından yapılmış olması tek başına yeterli değildir; gizlilik ihtiyacı ile belgenin davadaki belirleyici niteliği bağımsız bir mahkeme

[98] *Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi*, 24 Nisan 1963, RG 29 Mayıs 1975/ S. 15249, m.36/1(b)-(c)

[99] Harris, O'Boyle, Bates ve Buckley, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku*, s.393–394. Ayrıca bkz. Kai Ambos, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Yargılama Hakları – Silahların Eşitliği, Çelişmeli Önsoruşturma ve AİHS m.6", çev. Yener Ünver, *Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku: Prof. Dr. Nurullah Kunter'e Armağan*, proje yöneticisi Kayıhan İçel, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2004, s. 32.

tarafından denetlenebilmelidir.[100] Somut dosyada kamuya açık bilgilerin sınırlılığı nedeniyle bu güvencelerin ne ölçüde işletildiğine ilişkin kesin bir sonuca ulaşmak mümkün değildir. Ancak dijital verilerin, teknik takip kayıtlarının veya yabancı istihbarat bağlantısına ilişkin materyallerin savunmanın etkili itiraz imkânını kaldıracak ölçüde gizlenmesi hâlinde AİHS m. 6 bakımından ihlal tartışması gündeme gelebilecektir.

Regner v. the Czech Republic [BD] (2017) kararı, doğrudan bir ceza veya casusluk yargılamasına değil, üst düzey bir kamu görevlisinin güvenlik izninin kaldırılmasına ilişkin idari yargı sürecine ilişkindir. Bununla birlikte karar, ulusal güvenlik gerekçesiyle gizli tutulan materyaller bakımından uygulanabilecek karşı dengeleyici güvenceleri göstermesi bakımından önemlidir. Başvurucu, güvenlik izninin iptaline dayanak oluşturan gizli belgelere ve belgelerde yer alan gerekçelere erişememiştir. AİHM, bu kısıtlamanın AİHS m. 6'yı kendiliğinden ihlal etmediğini; yargılamanın bütününün adilliğinin, kısıtlamanın doğurduğu dezavantajları telafi eden güvencelere bağlı olduğunu kabul etmiştir Somut olayda gizli rapor başvuru sahibine açıklanmamış olmakla birlikte ulusal mahkemelerin rapora tam erişimi bulunmaktaydı. Bu mahkemeler hem hükümetin belgeleri açıklamama gerekçelerini hem de güvenlik izninin kaldırılmasına ilişkin gerekçeleri inceleme ve idari kararı iptal etme yetkisine sahipti. Başvurucunun ayrıca aleyhindeki isnadın niteliği hakkında belirli ölçüde bilgilendirilmiş olması da dikkate alınarak kısıtlamanın yeterli usuli güvencelerle dengelendiği ve AİHS m.6'nın ihlal edilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Böylece Mahkeme, gizli materyalin taraflardan birine açıklanmadığı yargılamalarda, erişim kısıtlamasının bağımsız ve tarafsız bir mahkemenin etkin incelemesiyle dengelenmesini belirleyici bir güvence olarak öne çıkarmıştır. Bununla birlikte karar, isnadın ve gizli materyalin esaslı içeriğinin başvurucuya açıklanmamasının mahkemelerin aktif incelemesiyle gerçekten telafi edilip edilemeyeceği konusunda güçlü karşıoylara konu olmuştur. Bu nedenle Regner kararı, ulusal mahkemelerin gizli belgelere erişiminin her durumda tek başına yeterli olduğu biçiminde değil; yargısal denetimin kapsamı, savunmaya sağlanan asgari bilgilendirme ve yargılamanın bütünü içinde ortaya çıkan dezavantajın fiilen giderilip giderilmediği dikkate alınarak yorumlanmalıdır.[101]

Benzer şekilde AİHM, Mirilashvili v. Russia (2008) kararında ise bir ceza yargılamasında gizli gözetim materyallerinin savunmaya açıklanmaması sorununu ele almaktadır. Başvurucu, telefon dinleme tedbirlerine izin veren kararların ve ilgili materyallerin gizlilik gerekçesiyle kendisine verilmemesinden şikâyet etmiştir. AİHM, yerel mahkemelerin belgelerin neden gizli tutulması gerektiğini somut ve bağımsız biçimde değerlendirmediğine, gizlilik kararını esas itibariyle soruşturma makamlarının nitelendirilmesine bıraktığına ve savunmanın elde etmek istediği materyalin mahkûmiyetin dayandığı kayıtların hukuka uygunluğu ile güvenliğinin denetlenmesi bakımından önem taşıdığına dikkat çekmiştir. Bu nedenle savunmaya getirilen kısıtlamanın yeterli usuli güvencelerle dengelenmediği ve AİHS m.6'nın ihlal edildiği sonucuna ulaşmıştır.[102]

[100] *Rowe and Davis v. the United Kingdom* [BD], §§ 60–66; *Jasper v. the United Kingdom* [BD], §§ 51–58.
[101] AİHM, *Regner v. the Czech Republic* [BD], B. No. 35289/11, 19 Eylül 2017, §§ 146–149, 151–161.
[102] AİHM, *Mirilashvili v. Russia*, B. No. 6293/04, 11 Aralık 2008, §§ 200–209, özellikle § 206.

Türk ceza muhakemesi öğretisinde de devlet sırrı niteliğindeki bilgilerin mahkemeye açıklanması ile savunmanın bu bilgileri etkili biçimde sınayabilmesi ayrı meseleler olarak ele alınmaktadır. Hafızoğulları ve Özen, CMK m. 47 ve 125 kapsamındaki usulleri değerlendirirken, özellikle tarafların katılımı ve soru sorma imkânı olmaksızın gerçekleştirilen tanık dinlemesinin savunma hakkını zedelediğini belirtmektedir.[103] Örs, gizlilik prensibi ile savunma hakkı dengesini korumak adına savunmadan gizlenen devlet sırrı niteliğindeki materyalin delil olarak kullanılmamasını, delil değeri tanınmamasını önermektedir.[104]

Regner ve Mirilashvili kararları birlikte değerlendirildiğinde, gizli deliller bakımından tek başına mahkemenin belgeye erişebilmesinin her durumda yeterli olmadığı görülmektedir. Mahkemenin gizlilik iddiasını bağımsız biçimde inceleme yetkisi, belgenin isnat bakımından ağırlığı, savunmaya açıklanabilen asgari bilgi miktarı ve savunmanın delilin hukuka uygunluğu ile güvenilirliğine itiraz edip edemediği birlikte değerlendirilmelidir. Belge mahkûmiyet bakımından ne kadar belirleyiciyse savunma sağlanması gereken telafi edici imkânların da o ölçüde güçlü olması gerekir. İki kararın ortaya koyduğu çizgi, silahların eşitliği ilkesinin mutlak erişim veya mutlak açıklık üzerinden değil, yargılamanın bütününde taraflardan birinin diğerine karşı aşırı usul bakımından dezavantaj altında bırakılıp bırakılmadığı sorusu üzerinden değerlendirildiğini ve gizli delil mefhumunun ancak telafi edici mekanizmalarla birlikte kabul edilebilir hale geldiğini göstermektedir.

Ermenistan mahkemelerinin suçlamanın maddi temelini oluşturan delilleri savunmaya bütünüyle kapatması, özellikle bu delillerin mahkûmiyet bakımından belirleyici olması hâlinde silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkeleri bakımından ciddi ihlal riski doğuracaktır. Devlet sırrı meselesi, bilginin güvenliğinin sağlanmasından daha fazlasıdır. Neyin sır olacağını belirleyen irade ve bu iradenin denetlenebilirliği de meselenin parçasıdır.[105] Bir belgenin ulusal güvenlik gerekçesiyle açıklanmaması durumunda en azından bağımsız mahkemelerin belgeyi doğrudan inceleyebilmesi, gizlilik gerekçesinin gerçekliğini ve kapsamını denetleyebilmesi ve kararını yalnız idarenin nitelendirmesine dayandırmaması gerekir. Mümkün olduğu ölçüde savunmaya isnadın özünü anlamasına imkân verecek bir özet sunulması, gizli olmayan kısımların açıklanması veya hassas bölümleri karartılmış belgelerin verilmesi de karşı dengeleyici mekanizmalar arasında değerlendirilebilir. Belirleyici ölçüt, savunmanın yargılamanın bütününde iddia makamına karşı aşırı bir dezavantaja düşürülmemesidir.

D. Tutukluluğun Örtülü Amaçlarla Kullanılması Yasağı: AİHS m.5 İle Bağlantılı Olarak m.18

Bu davanın en özgün tartışma alanlarından birini, sanıkların özgürlük ve güvenlik hakkına yönelik sınırlamaların AİHS'in 18. maddesi bakımından taşıdığı anlam oluşturmaktadır. Madde 18, Sözleşme'de izin verilen hak sınırlamalarının öngörüldükleri amaç

[103] Zeki Hafızoğulları ve Muharrem Özen, "Türk Ceza Hukukunda Devlet Sırrına Genel Bir Bakış", *Ankara Barosu Dergisi*, 68/1 (2010), s. 27-29, özellikle s. 28.
[104] Cengiz Ozan Örs, "Ceza Yargılamasında Devlet Sırrı Üzerine Bir Değerlendirme", *TBB Dergisi*, 142 (2019), s. 48–49, 52.
[105] Rukiye Akkaya Kia, "Devlet Sırrı, Kimin Sırrı?", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 19/2 (2013), s. 751, 753–755.

dışında kullanılmasını yasaklamakta ve devlet yetkisinin kötüye kullanılmasına karşı güvence sağlamaktadır.[106] AİHS m.18 bağımsız olarak uygulanabilen bir hak değildir; Sözleşme'de güvence altına alınan başka bir hakka getirilen sınırlamanın, izin verildiği amaç dışında kullanılıp kullanılmadığının denetlenmesini sağlar. Somut olayda m.18 incelemesinin en elverişli bağlantı normu AİHS m.5'tir. Zira kamuya açık bilgilere göre sanıklar Haziran 2024'te tutuklanmış ve tutuklulukları iki yılı aşan bir süre devam etmiştir. Bu özgürlükten yoksun bırakmanın görünürdeki meşru amacı, casusluk suçuna ilişkin makul şüphe temelinde ceza soruşturmasının ve kovuşturmasının yürütülmesini sağlamaktır. M.18 bakımından incelenmesi gereken husus ise tutukluluğun bu meşru amacı dışında veya onun yanında, Rusya'ya diplomatik mesaj verme ya da iç siyasi algıyı yönlendirme gibi Sözleşme'de öngörülmeyen örtülü bir amaca hizmet edip etmediğidir. Bir ceza soruşturmasının siyasi bakımdan hassas olması, hükümete siyasi yarar sağlaması veya jeopolitik bir bağlam içinde yürütülmesi ise tek başına m.18 ihlali oluşturmaz.[107]

AİHM, Merabishvili v. Georgia (BD) kararında, bir hak sınırlamasının hem Sözleşme'de öngörülen meşru bir amaca hem de açıklanmayan örtülü bir amaca hizmet edebileceğini kabul etmiş ve bu durumda hangi amacın baskın olduğunun belirlenmesi gerektiğini açıklamıştır. Meşru amaç ile örtülü amacın birlikte bulunduğu durumlarda, örtülü amacın (ulterior purpose) varlığı tek başına yeterli değildir; sınırlamayı asıl harekete geçiren veya belirleyici hâle gelen amacın Sözleşme dışı amaç olduğu ortaya konulmalıdır. Bu bakımdan başlangıçta meşru bir ceza muhakemesi amacına dayanan tutukluluğun, sürecin ilerleyen aşamalarında farklı bir örtülü amacın aracı hâline gelmesi de mümkündür. M.18 denetimi bu nedenle yalnızca ilk tutuklama kararına değil, tutukluluğun devam ettirildiği bütün sürece yönelmelidir. Mahkeme bu değerlendirmede doğrudan kanıtlarla yetinmemekte; olayların kronolojik sırası, makamların açıklamaları, soruşturmanın maddi temeli, olağan usulden sapmalar, tedbirlerin tekrar eden niteliği ve yargının yürütme karşısındaki tutumu gibi bağlamsal delilleri birlikte değerlendirmektedir.[108] Finnerty, genel siyasi ortama ilişkin arka plan verileri ile başvurucunun somut olayın koşullarına ilişkin delilleri birbirinden ayırmaktadır. [109] Bu ayrım, bölgesel gerilim veya seçim konjonktürünün, somut yargılama işlemlerine ilişkin delillerin yerine ikame edilmesini önlemek adına önemlidir.

AİHS'in 18. maddesi, bu yönüyle devletin meşru görünen yetkilerini Sözleşme'de öngörülmeyen amaçlarla kullanmasına karşı normatif bir güvence oluşturmaktadır. Tan'a göre, devletin hak sınırlamalarındaki hakiki amacı meşru gerekçelerin arkasına gizlemesi, iktidarın

[106] Murat Tumay, "Restrictions on the Fundamental Rights in the Strasbourg and Turkish Legal Orders", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17/2 (2009), s. 88, 117.

[107] AİHM, *Merabishvili v. Georgia* [BD], B. No. 72508/13, 28 Kasım 2017, §§ 287–306; European Court of Human Rights, *Guide on Article 18 of the European Convention on Human Rights: Limitation on Use of Restrictions on Rights*, güncelleme 28 Şubat 2026, §§ 1 vd.

[108] *Merabishvili v. Georgia*, §§ 303–317; Aikaterini Tsampi, "The New Doctrine on Misuse of Power under Article 18 ECHR: Is It About the System of Contre-pouvoirs within the State after All?", *Netherlands Quarterly of Human Rights*, 38/2 (2020), s. 146-150.

[109] Joseph Finnerty, "When is a State's 'Hidden Agenda' Proven? The Role of the Merabishvili's Three-Legged Evidentiary Test in the Article 18 Strasbourg Case Law", *European Convention on Human Rights Law Review*, 4/4 (2023), s. 454–456.

etkili biçimde denetlenmesini güçleştirerek hukuk devleti bakımından tehlike yaratmaktadır.[110] AİHM'in Büyük Daire düzeyinde şekillendirdiği AİHS m.18 doktrini, Tsampi tarafından da vurgulandığı üzere, yalnızca bireysel hak kısıtlamalarını denetleyen normatif bir süzgeç değil; devlet aygıtı içerisindeki denge ve denetleme mekanizmalarını (contre-pouvoirs) korumaya odaklanan kurumsal bir güvencedir. M.18 kapsamında yürütülen denetimde AİHM, hak sınırlamasının Sözleşme'de öngörülmeyen bir amaç için kullanılıp kullanılmadığını incelemektedir. Sınırlamanın hem Sözleşme'de öngörülen meşru bir amaca hem de Sözleşme'de öngörülmeyen örtülü bir amaca hizmet ettiği durumlarda ise örtülü amacın baskın hâle gelip gelmediğini değerlendirmektedir.[111] Yürütmenin, güvenlik krizlerini veya istihbarat söylemlerini araçsallaştırarak muhalif siyasi aktörleri veya kamusal denetim işlevi gören sivil unsurları oyun dışı bırakma çabası, tam olarak demokratik sistemin "karşı güçlerini" işlevsizleştirmeye yönelik bir yetki suistimaline işaret eder. Bu nedenle m.18 ihlali, yalnızca somut bir hak sınırlamasının amaç dışı kullanıldığını değil, yürütmenin meşru yetkilerini demokratik karşı güçleri etkisizleştirecek biçimde araçsallaştırıldığını da gösterebilir. Bu yönüyle m.18 denetimi, ilgili hukuk düzeninde "norm devleti" ile "tedbir devleti" yaklaşımları arasındaki dengenin hangi yönde geliştiğini gösteren kurumsal ölçütlerden biri olarak değerlendirilebilir.

Ermenistan'ın son yıllarda Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü'nü onaylaması da dâhil olmak üzere Avrupa ve uluslararası hukuk kurumlarıyla ilişkilerini güçlendirme yönündeki politikası, devletin uluslararası toplum nezdinde hukukun üstünlüğüne bağlı demokratik bir aktör olarak konumlanma iddiasını yansıtmaktadır. Bu normatif yönelim, somut casusluk davasının AİHS standartlarına uygun biçimde yürütülmesini ayrıca önemli hâle getirmektedir. Somut iddia bakımından m.18 değerlendirmesi, Ermenistan'ın Batı kurumlarıyla yakınlaşmasına veya Rusya'dan uzaklaşmasına ilişkin genel siyasi tespitlere indirgenemez. AİHS m.18 incelemesinde esas mesele, sanıkların m.5 kapsamındaki özgürlük ve güvenlik hakkına yönelik sınırlamanın, casusluk suçunun soruşturulması ve kovuşturulması yönündeki meşru amacın yanında, Rusya'ya diplomatik mesaj verme veya iç siyasi algıyı yönlendirme gibi Sözleşme'de öngörülmeyen bir amaç taşıyıp taşımadığı ve varsa bu örtülü amacın tutukluluğun uygulanmasında veya devam ettirilmesinde baskın hâle gelip gelmediğidir. Bu değerlendirmede tutuklamaların zamanlaması, tutukluluğun süresi ve gerekçeleri, isnadın somut delil temeli, yabancı istihbarat bağlantısının ortaya konulma biçimi, kamu makamlarının kullandığı dil ve benzer soruşturmalarda tekrar eden uygulamalar birlikte dikkate alınabilir.

Bununla birlikte mevcut kamuya açık bilgiler, AİHS m.18'in ihlal edildiği yönünde kesin bir sonuca ulaşmak için yeterli değildir. Seçim dönemiyle zamansal yakınlık, Rusya–Ermenistan ilişkilerindeki gerilim veya yürütmenin davadan siyasi yarar sağlaması, tek başına örtülü amacın baskın olduğunu kanıtlamaz. Ancak bu bağlamsal unsurların, isnadın zayıf maddi temeli, açıklanamayan usuli sapmalar, tutukluluğun devamına ilişkin yetersiz veya

[110] Floris Tan, "The Dawn of Article 18 ECHR: A Safeguard Against European Rule of Law Backsliding?", *Goettingen Journal of International Law*, 9/1 (2018), s. 119–120.
[111] Tsampi, "The New Doctrine on Misuse of Power under Article 18 ECHR", s. 150-154.

kalıplaşmış gerekçeler ve kamu makamlarının kesin suçluluk beyanlarıyla birleşmesi hâlinde, tutukluluk tedbirinin görünürdeki ceza muhakemesi amacı dışında farklı bir siyasi amaç için araçsallaştırıldığı ileri sürülebilir. Böyle bir durumda AİHS m.18'in, m.5 ile bağlantılı olarak ihlali gündeme gelebilecektir. Bu nedenle mevcut aşamada kesin bir ihlal tespitinden ziyade, yargılamanın ilerleyen safhalarında maddi ve bağlamsal deliller ışığında sınanması gereken ciddi bir yetkinin kötüye kullanılması riskinden söz etmek daha isabetlidir.

SONUÇ

Ermenistan'da Rusya Federasyonu vatandaşlarının Azerbaycan Cumhuriyeti lehine casusluk faaliyeti yürüttükleri iddiasıyla başlatılan ceza süreci; yargılama yetkisini kullanan devlet, sanıkların vatandaşlık devleti ve istihbarat faaliyetinden yararlandığı ileri sürülen devletin farklı olması nedeniyle klasik bir casusluk vakasının ötesine geçmektedir. Bu üçlü yapı içinde yargı süreci; egemenlik teorisi, ulusal güvenlik mimarisi ve uluslararası insan hakları rejimlerinin sınırlarını sınayan özgün bir inceleme örneği niteliğindedir. Çalışmanın amacı, kamuya açık bilgilerin henüz sınırlı olduğu bu aşamada sanıkların suçluluğu veya bir Sözleşme ihlali hakkında hüküm vermek değil; sürecin uluslararası hukuk ve AİHS bakımından hangi ölçütlere göre değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktır.

Çalışmanın ilk sonucu, casusluğun uluslararası hukuktaki statüsünün barış ve silahlı çatışma dönemleri bakımından farklılaştırılması gerektiğidir. Barış zamanında casusluğu genel ve doğrudan yasaklayan bir evrensel hukuk sözleşmesi bulunmamaktadır ancak casusluk amacıyla gerçekleştirilen somut fiiller hedef devletin egemenliğini, içişlerine karışmama ilkesini veya özel uluslararası yükümlülükleri ihlal edebilir. Silahlı çatışma sırasında ise casusluk, tek başına savaş suçu oluşturmaz ancak casus olarak yakalanan kişinin muharip ve savaş esiri statüsünden yararlanması bakımından özel sonuçlar doğurur. Dolayısıyla casusluğun hukuki niteliği, yalnızca bilgi toplama amacına göre değil, faaliyetin gerçekleştirildiği dönem, yer, yöntem ve failin statüsü dikkate alınarak belirlenmelidir. Somut olayda Ermenistan'ın kendi ülkesinde işlendiğini ileri sürdüğü fiilleri soruşturma ve kovuşturma yetkisi ülkesellik ilkesiyle açıklanabilmektedir. Bununla birlikte bu yetkinin varlığı, kullanılan soruşturma ve koruma tedbirlerinin uluslararası insan hakları hukukuna uygunluğu sorununu kendiliğinden çözmemektedir.

İkinci olarak, devletin ulusal güvenliğini koruma yetkisi, ceza muhakemesinin temel güvencelerini askıya alma yetkisi vermez. AİHM'in Klass kararında ortaya koyduğu yaklaşım, gizli güvenlik tedbirlerinin yürütmenin sınırsız takdirine bırakılamayacağını ve keyfiliğe karşı etkili güvencelerle çevrelenmesi gerektiğini göstermektedir. Regner ve Mirilashvili kararları ise ulusal güvenlik veya devlet sırrı gerekçesiyle bazı bilgi ve materyallere erişimin sınırlandırılabileceğini, ancak bu sınırlamanın yargılamanın bütünü bakımından savunmayı aşırı bir usuli dezavantaja düşürmemesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Gizlilik gerekçesinin bağımsız bir mahkeme tarafından denetlenmesi, açıklanmayan materyalin suçlama bakımından öneminin değerlendirilmesi, mümkün olduğu ölçüde delillerin özü hakkında savunmaya bilgi verilmesi ve ortaya çıkan dezavantajın etkili usul güvenceleriyle dengelenmesi

bu bakımdan belirleyicidir. Aksi hâlde devlet sırrının korunması amacı, silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkelerinin özünü zedeleyebilir.

Sanıkların yabancı uyruklu olması da Ermenistan'ın ceza yargılama yetkisini ortadan kaldırmamakla birlikte, 1963 Viyana Konsolosluk İlişkileri Sözleşmesi'nin 36. maddesinden doğan yükümlülükleri gündeme getirmektedir. Tutulan yabancının konsolosluk hakları konusunda gecikmeksizin bilgilendirilmesi; talep etmesi hâlinde ilgili konsolosluk makamına haber verilmesi ve konsoloslukla haberleşme, görüşme ve hukuki temsilinin sağlanmasına yönelik yardım ve imkânlardan yararlanabilmesi gerekir. Bu güvencelerin yerine getirilip getirilmediği, somut süreç bakımından ayrıca araştırılması gereken bir husustur.

Üçüncü olarak, davanın Rusya-Ermenistan ilişkilerindeki gerilim, Ermenistan–Azerbaycan barış süreci ve Ermenistan'ın iç siyasi koşullarıyla aynı döneme rastlaması, tutukluluğun siyasi amaçlarla araçsallaştırılması ihtimalinin AİHS m.5 ile bağlantılı olarak m.18 kapsamında incelenmesini gerekli kılmaktadır. Bununla birlikte siyasi bağlam, davanın zamanlaması veya yürütmenin süreçten siyasi yarar sağlaması, tek başına AİHS'in 18. maddesinin ihlal edildiğini göstermez. Merabishvili içtihadı uyarınca belirleyici olan, tutukluluk tedbirinin casusluk suçunun soruşturulması ve kovuşturulması yönündeki görünür meşru amacının yanında, Sözleşme'de öngörülmeyen başka bir amaç taşıyıp taşımadığı ve varsa bu örtülü amacın baskın hâle gelip gelmediğidir. Mevcut kamuya açık bilgiler, casusluk soruşturmasının Rusya'ya diplomatik mesaj vermek veya iç siyasi algıyı yönetmek amacıyla yürütüldüğü ya da AİHS m.18'in ihlal edildiği yönünde kesin bir sonuca ulaşmaya yeterli değildir. Ancak tutukluluğun süresi ve gerekçeleri, isnadın maddi temeli, açıklanamayan usuli sapmalar ve kamu makamlarının kullandığı dil, yargılamanın ilerleyen aşamalarında birlikte değerlendirilmelidir.

Sonuç olarak bu dava, yalnızca sanıkların bireysel hukuki durumunu değil, Ermenistan'ın ulusal güvenlik gerekçesiyle kullandığı ceza yargılama yetkisini hukuk devleti güvenceleriyle ne ölçüde bağdaştırabildiğini de gösterecektir. Bu kapsamda kapalı oturum ve gizlilik kararlarının yalnızca zorunlu olduğu ölçüde uygulanması, gizli materyalin bağımsız yargısal denetime tabi tutulması, savunmanın delillerin esaslı içeriğine karşı çıkabilmesine olanak sağlayan dengeleyici mekanizmaların kurulması, konsolosluk güvencelerinin yerine getirilmesi ve kamu makamlarının masumiyet karinesine uygun bir dil kullanması önem taşımaktadır.

Bu güvencelerin işletilmemesi ve ileri sürülen ihlallerin iç hukuk yollarında giderilmemesi hâlinde, sürecin AİHM önüne taşınması mümkün olabilecektir. Buna karşılık AİHS standartlarına uygun bir yargılama tek başına Güney Kafkasya'da yeni bir hukuk düzeni kurmayacak olsa da ulusal güvenlik uyuşmazlıklarının salt güç ilişkileriyle değil, denetlenebilir hukuk kurallarıyla çözülebileceğini gösteren önemli bir bölgesel örnek oluşturabilir. Burada ulaşılan sonuç, devletin kendisini koruma yetkisi ile hukuk devleti arasında zorunlu bir karşıtlık bulunmadığıdır. Bu incelemenin ortaya koyduğu temel husus, casusluk yargılamalarında hukuk devleti bakımından asıl eşiğin devletin güvenlik çıkarlarını korumasında değil; güvenlik nitelemesinin olağan hukukun uygulanacağı alanı ve yargısal denetimin yoğunluğunu

belirleme gücü kazanmasında bulunduğudur. Bu sınırın korunması, güvenlik tedbirlerinin hukuken gerekçelendirilebilir, savunma tarafından sınanabilir ve bağımsız yargısal denetime açık olmasına bağlıdır. Ulusal güvenlik isnadı, kendi doğruluğunu varsayan ve olağan muhakeme güvencelerini etkisizleştiren kapalı bir gerekçeye dönüştüğünde ise hukuka bağlı koruma faaliyetinin sınırları aşınmaktadır. Bu noktada artık güvenlik nitelemesi, normatif alanın sınırlarını belirleyen ayrıcalıklı bir ölçüt hâline gelebilir. Genel kamu hukuku bakımından bu bulgu, hukuk devleti ile güvenlik devleti arasındaki sınırın, devletin güvenlik alanına müdahale edip etmemesine göre değil, güvenlik gerekçesinin olağan hukukun uygulanma alanını ve yargısal denetim sınırlarını belirleyen ayrıcalıklı bir güce dönüşüp dönüşmemesine göre değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

KAYNAKÇA

Agamben, Giorgio. *İstisna Hali*. Çev. Kemal Atakay. İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2006.

Akkaya Kia, Rukiye. "Devlet Sırrı, Kimin Sırrı?". *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*. 19/2 (2013): 749–755.

Aktaş, Altan. "Güvenlikleştirme Yaklaşımı ve Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Anlayışındaki Dönüşümü". *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1/2 (2011): ss. 7–47.

Ambos, Kai. "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Yargılama Hakları – Silahların Eşitliği, Çelişmeli Önsoruşturma ve AİHS m. 6". *Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku: Prof. Dr. Nurullah Kunter'e Armağan*. Çev. Yener Ünver, proje yöneticisi Kayıhan İçel, ss. 15–64. Ankara: Seçkin, 2004.

Anadolu Ajansı. "Armenia's Pashinyan Claims Victory in Sunday's Parliamentary Election". 8 Haziran 2026. https://www.aa.com.tr/en/eurasia/armenias-pashinyan-claims-victory-in-sundays-parliamentary-election/3959670. (erişim: 10 Temmuz 2026).

ARKA News Agency. "Armenian NSS Uncovers Espionage Network". 10 Şubat 2022. https://arka.am/en/news/politics/armenian_nss_uncovers_espionage_network_/. (erişim: 22 Mayıs 2026).

ARKA News Agency. "Twenty Armenian Citizens Charged with High Treason". 17 Şubat 2022. https://arka.am/en/news/politics/twenty_armenian_citizens_charged_with_high_treason_video/. (erişim: 10 Temmuz 2026).

ArmenPress. "Armenia Is Not Leaving CSTO, the Organization Itself Is Leaving Us – Pashinyan". 14 Mart 2023. https://armenpress.am/en/article/1106260. (erişim: 10 Temmuz 2026).

ArmenPress. "Armenia Was the Only CSTO Country to Respond to Ally's Request: Pashinyan on Sending Deminers to Syria". 4 Aralık 2024. https://armenpress.am/en/article/1206696. (erişim: 10 Temmuz 2026).

ArmenPress. "Pashinyan Accuses Samvel Karapetyan of Espionage". 27 Mayıs 2026. https://armenpress.am/en/article/1251328. (erişim: 10 Temmuz 2026).

ArmenPress. "Pashinyan Says Individuals Acting for Foreign Interests Nearing Espionage Threshold". 18 Nisan 2026. https://armenpress.am/en/article/1247778. (erişim: 10 Temmuz 2026).

ArmenPress. "Pashinyan Warns of Potential De Jure Freeze of Armenia's Activities in CSTO If the Current Process Continues". 28 Şubat 2024. https://armenpress.am/en/article/1131379. (erişim: 10 Temmmuz 2026).

ArmenPress. "The Insider Reveals Who Is Coordinating the Campaign to Influence Armenia's Elections from Russia". 19 Mayıs 2026. https://armenpress.am/en/article/1250633. (erişim: 10 Temmuz 2026).

Arminfo. "Armenian Ombudsperson Highlights Violation of Presumption of Innocence by Law Enforcement Officers When Detaining Opposition Figures". 10 Temmuz 2025. https://arminfo.info/full_news.php?id=93015&lang=3. (erişim: 10 Temmuz 2026).

Associated Press. "Armenian Authorities Arrest an Archbishop and Accuse Him of Plotting Against the Government". 25 Haziran 2025. https://apnews.com/article/armenia-archbishop-arrest-pashinyan-azerbaijan-7347c25c5df06e868e3f8c630864ff79. (erişim: 10 Temmuz 2026).

Associated Press. "Azerbaijan Claims Full Control of Breakaway Region and Holds Initial Talks with Ethnic Armenians". 22 Eylül 2023. https://apnews.com/article/azerbaijan-armenia-explosions-nagorno-karabakh-russia-2964483a95121dfdccd0e6e4d220fb12. (erişim: 10 Temmuz 2026).

Aydın, Devrim. "Ceza Kanunlarının Yer Yönünden Uygulanması". *TBB Dergisi* 94 (2011): ss. 131–148.

Azatutyun – RFE/RL Armenian Service. "Trial of Iranian Citizen Accused of Espionage Continues Behind Closed Doors". 20 Ağustos 2010. https://www.azatutyun.am/a/2132446.html. (erişim: 10 Temmuz 2026).

Bayra, Adem Ersin. "Güvenlik Devleti: Leviathan'dan Hukuk Devletine, Hukuk Devletinden Leviathan'a". *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 6/1 (2019): ss. 93–129.

Bayra, Adem Ersin. "Hobbesyen Anlayışın Post-Moderniteye Mirası: Güvenlik Devleti". Doktora Tezi, İstanbul Medipol Üniversitesi, 2019.

Bayrak, Muhammed Enes. "Uluslararası Hukukta Casusluk Düzenlemeleri". *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 21/51 (2025): ss. 299–319.

Beim, Jared. "Enforcing a Prohibition on International Espionage". *Chicago Journal of International Law* 18/2 (2018): ss. 647–672.

Bilsky, Leora ve Natalie R. Davidson. "Response: Legal Ethics in Authoritarian Legality". *The Georgetown Journal of Legal Ethics* 34 (2021): 665–679.

Buzan, Barry, Ole Wæver ve Jaap de Wilde. *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder, Colorado: Lynne Rienner Publishers, 1998.

CivilNet. "Armenian NGOs Accuse Government of Political Repression and Legal Manipulation". 30 Haziran 2025. https://civilnet.am/en/news/960684. (erişim: 10 Temmuz 2026).

CivilNet. "Investigative Report Reveals Russia's Network of Secret Operatives in Armenia". 20 Mayıs 2026. https://civilnet.am/en/news/1011937. (erişim: 10 Temmuz 2026).

CivilNet. "Pashinyan Targets Billionaire Samvel Karapetyan Following Church Defense". 17 Haziran 2025. https://civilnet.am/en/news/957403. (erişim: 10 Temmuz 2026).

Criminal Code of the Republic of Armenia. Şubat 2022 tarihli resmî olmayan İngilizce çeviri. Avrupa Konseyi. https://rm.coe.int/criminal-code-of-armenia-of-2021-in-english/1680af313a. (erişim: 11 Ekim 2026).

Criminal Procedure Code of the Republic of Armenia. Şubat 2022 tarihli resmî olmayan İngilizce çeviri. Avrupa Konseyi. https://rm.coe.int/criminal-procedure-code-of-armenia-of-2021-in-english/1680af313b. (erişim: 11 Ekim 2026).

Değirmencioğlu, Burcu. "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları Işığında 'Masumiyet Karinesi'nin Korunması". *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1/2 (2019): ss. 307–356.

Demarest, Geoffrey B. "Espionage in International Law". *Denver Journal of International Law and Policy* 24/2 (1996): ss. 321–348.

Demirbaş, Timur. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006.

Doehring, Karl. *Genel Devlet Kuramı: Genel Kamu Hukuku*. Çev. Ahmet Mumcu. İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 2002.

Dutertre, Gilles. *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler*. Strazburg: Avrupa Konseyi Yayınları, 2003.

Dyzenhaus, David. "Legal Theory and the Politics of Legal Space". SSRN Working Paper No. 3615175, 31 Mayıs 2020. https://doi.org/10.2139/ssrn.3615175. (erişim: 1 Ağustos 2026).

Dyzenhaus, David. *The Constitution of Law: Legality in a Time of Emergency*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.

European Court of Human Rights. *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights: Right to a Fair Trial (Criminal Limb)*. Strazburg: Council of Europe, 2026. https://ks.echr.coe.int/web/echr-ks/article-6-criminal. (erişim: 9 Ağustos 2026).

European Court of Human Rights. *Guide on Article 18 of the European Convention on Human Rights: Limitation on Use of Restrictions on Rights*. Güncelleme 28 Şubat 2026. Strazburg: Council of Europe, 2026. https://ks.echr.coe.int/web/echr-ks/article-18. (erişim: 9 Ağustos 2026).

Factor.am. “100,000 ռուբլի՝ ՀՀ-ում լրտեսության համար. ՌԴ քաղաքացիները Հայաստանում տվյալներ են հավաքել. ՏԵՍԱՆՅՈՒԹ” (100,000 rubli՝ HH-um lrtesut’yan hamar. RD k’aghak’ats’inery Hayastanum tvyalner en havak’el. TESANYUT’) [Ermenistan’da Casusluk İçin 100.000 Ruble: Rusya Vatandaşları Ermenistan’da Veri Topladı]. 20 Aralık 2025. https://factor.am/965745.html. (erişim: 10 Temmuz 2026).

Finnerty, Joseph. “When is a State’s ‘Hidden Agenda’ Proven? The Role of the Merabishvili’s Three-Legged Evidentiary Test in the Article 18 Strasbourg Case Law”. *European Convention on Human Rights Law Review*. 4/4 (2023): 447–472. https://doi.org/10.1163/26663236-bja10077.

Fleck, Dieter. “Individual and State Responsibility for Intelligence Gathering”. *Michigan Journal of International Law* 28/3 (2007): ss. 687–710.

Fraenkel, Ernst. *İkili Devlet: Diktatörlük Teorisine Bir Katkı*. Çev. Tanıl Bora. İstanbul: İletişim Yayınları, 2020.

Hafızoğulları, Zeki ve Muharrem Özen. “Türk Ceza Hukukunda Devlet Sırrına Genel Bir Bakış”. *Ankara Barosu Dergisi*. 68/1 (2010): 21–30.

Hafızoğulları, Zeki ve Özgür Küçüktaşdemir. “Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk”. *Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 1/2 (2015): 121–170.

Harris, David, Michael O’Boyle, Ed Bates ve Carla Buckley. *Harris, O’Boyle & Warbrick: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku*. Çev. Mehveş Bingöllü Kılcı ve Ulaş Karan. Güncellenmiş 4. baskıdan çeviri, 1. baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2021.

JAMnews. “Russian Citizens Accused of Spying in Armenia: What We Know about One Case”. 22 Aralık 2025. https://jam-news.net/russian-citizens-accused-of-spying-in-armenia-what-we-know-about-one-case/. (erişim: 10 Temmuz 2026).

JAMnews. “Spy Scandal in Yerevan: Azerbaijani Intelligence Recruits Armenian Servicemen on Social Media”. 10 Şubat 2022. https://jam-news.net/spy-scandal-in-yerevan-azerbaijani-intelligence-recruits-armenian-servicemen-on-social-media/. (erişim: 22 Temmuz 2026).

Karadağ, Ulaş. “Kamu Hukuku Açısından Otokratik Yönetim-Gayrişahsi Devlet İktidarı İlişkisi ve ‘Staatsgewalt’ Kavramı”. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 28/3 (2020): ss. 1429–1464.

Keçelioğlu, Elvan. “Sırf Hareket Suçu Soyut Tehlike Suçu mudur?”. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 25/2 (2021): ss. 433–464.

Miş, Nebi. “Güvenlikleştirme Teorisi ve Siyasal Olanın Güvenlikleştirilmesi”. *Akademik İncelemeler Dergisi* 6/2 (2014): ss. 345–381.

Navarrete, Iñaki ve Russell Buchan. “Out of the Legal Wilderness: Peacetime Espionage, International Law and the Existence of Customary Exceptions”. *Cornell International Law Journal* 51/4 (2019): ss. 897–953.

Neocleous, Mark. *Güvenlik, Şiddet ve Savaş*. Çev. Gül Çorbacıoğlu ve Ersin Embel. Ankara: Dipnot Yayınları, 2012.

OC Media. “Armenia Sending Three Citizens Accused of Organising Coup Attempt to Court”. 27 Şubat 2025. https://oc-media.org/armenia-sending-three-citizens-accused-of-organising-coup-attempt-to-court/. (erişim: 10 Temmuz 2026).

Oral, Mehmet. “Temel Haklar Bağlamında Türk Ceza Kanunu’nda Düzenlenen Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk Suçları”. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2021.

Örs, Cengiz Ozan. “Ceza Yargılamasında Devlet Sırrı Üzerine Bir Değerlendirme”. *TBB Dergisi*. 142 (2019): 9–58.

PanARMENIAN.Net. “Former Ministry of Foreign Affairs Employee Trial Held Behind Closed Doors upon Defense Request”. 8 Ekim 2025. https://panarmenian.net/eng/news/326886/. (erişim: 10 Temmuz 2026).

Prime Minister of the Republic of Armenia. “Armenia’s Position Is Clear and Unequivocal: The Units of the Armed Forces of Azerbaijan Must Withdraw from the Sovereign Territory of Armenia”. 16 Eylül 2022. https://www.primeminister.am/en/press-release/item/2022/09/16/Cabinet-meeting-Speech. (erişim: 10 Temmuz 2026).

Prime Minister of the Republic of Armenia. “Prime Minister Nikol Pashinyan’s Concluding Speech in the National Assembly at the Discussion of the Annual Report on the Execution of the State Budget 2023”. 13 Haziran 2024. https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2024/06/13/Nikol-Pashinyan-Speech. (erişim: 10 Temmuz 2026).

Prime Minister of the Republic of Armenia. “Prime Minister Nikol Pashinyan’s Interview to Italian La Repubblica Newspaper”. 2 Eylül 2023. https://www.primeminister.am/en/interviews-and-press-conferences/item/2023/09/02/Nikol-Pashinyan-interview-La-Republica. (erişim: 10 Temmuz 2026).

Prime Minister of the Republic of Armenia. “Prime Minister Nikol Pashinyan’s Interview to Public TV”. 11 Eylül 2023. https://www.primeminister.am/en/interviews-and-press-conferences/item/2023/09/11/Nikol-Pashinyan-Interview-Petros-Ghazaryan. (erişim: 10 Temmuz 2026).

Prime Minister of the Republic of Armenia. “Prime Minister Nikol Pashinyan’s Interview with France 24 TV”. 23 Şubat 2024. https://www.primeminister.am/en/interviews-and-press-conferences/item/2024/02/23/Nikol-Pashinyan-Interview-France-24. (erişim: 10 Temmuz 2026).

Prime Minister of the Republic of Armenia. “Prime Minister Nikol Pashinyan’s Speech at the National Assembly during the Discussion of the Performance Report of the Government Action Plan for 2021”. 13 Nisan 2022. https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2022/04/13/Nikol-Pashinyan-Speech. (erişim: 10 Temmuz 2026).

Prime Minister of the Republic of Armenia. “The Confirmation of the CSTO Zone of Responsibility in the Republic of Armenia Is of Fundamental Importance for Us: PM Pashinyan at the Session of the CSTO Collective Security Council”. 23 Kasım 2022. https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2022/11/23/Nikol-Pashinyan-CSTO-meeting/. (erişim: 10 Temmuz 2026).

Radsan, A. John. “The Unresolved Equation of Espionage and International Law”. *Michigan Journal of International Law* 28/3 (2007): ss. 595–623.

Reuters. “Armenia’s PM Says He Must Return Disputed Areas to Azerbaijan or Face War”. 19 Mart 2024. https://www.reuters.com/world/asia-pacific/armenias-pm-says-he-must-return-disputed-areas-azerbaijan-or-face-war-tass-2024-03-19/. (erişim: 10 Temmuz 2026).

RIA Novosti. “В Армении завершилось следствие по делу россиян, обвиняемых в шпионаже” (V Armenii zavershilos’ sledstvie po delu rossiyan, obvinyaemykh v shpionazhe) [Ermenistan’da Casuslukla Suçlanan Rusya Vatandaşları Hakkındaki Soruşturma Tamamlandı]. 21 Mayıs 2026. https://ria.ru/20260521/armenija-2093812600.html. (erişim: 22 Mayıs 2026).

Russia Today (RT). “Russian Citizens Being Held in Armenia on Spying Allegations”. 27 Nisan 2026. https://www.rt.com/russia/639181-armenia-russians-detained-espionage-allegations/. (erişim: 10 Temmuz 2026).

Salihpaşaoğlu, Yaşar. “Özel Hayatın Kapsamı: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları Işığında Bir Değerlendirme”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 17/3 (2013): ss. 227–266.

Sputnik Armenia. “Անմեղության կանխավարկածը խախտում են հենց իրավապահները. ՄԻՊ-ը մտահոգված է” (Anmeghut’yan kanxavarkatsy xaxtum en hents’ iravapahnery. MIP-y mtahogvats e) [Masumiyet Karinesi Bizzat Kolluk Kuvvetleri Tarafından İhlal Ediliyor: Ombudsman Endişeli]. 10

Temmuz 2025. https://arm.sputniknews.ru/20250710/anmeghutjan-kankhavarkatsy-khakhtum-en-henc-iravapahnery-mipy-mtahvogvats-e-91180959.html. (erişim: 22 Mayıs 2026).

Sputnik Armenia. "Investigation into Russian Citizens Accused of Espionage Completed in Armenia". 23 Mayıs 2026. https://sputnik-armenia.ru/20260523/espionage-case-investigation-completed-armenia.html. (erişim: 25 Mayıs 2026).

Sputnik India. "Armenia Jails 6 Russians on Dubious Spy Charges over Public Filming: Report". 20 Mayıs 2026. https://sputniknews.in/20260520/armenia-jails-6-russians-on-dubious-spy-charges-over-public-filming-10950770.html. (erişim: 22 Mayıs 2026).

Sputnik Türkiye. "Ermenistan'da Azerbaycan Lehine Casusluk Yapmakla Suçlanan Rus Vatandaşları Suçlamaları Reddetti". 20 Mayıs 2026. https://anlatilaninotesi.com.tr/20260520/ermenistanda-azerbaycan-lehine-casusluk-yapmakla-suclanan-rus-vatandaslari-suclamalari-reddetti-1105889094.html. (erişim: 22 Mayıs 2026).

Suntrup, Jan Christoph. "Between Prerogative Power and Legality – Reading Ernst Fraenkel's The Dual State as an Analytical Tool for Present Authoritarian Rule". *Jurisprudence* 11/3 (2020): ss. 335–359.

Şık, Hüseyin. "Suçsuzluk Karinesi ve Savcı (Daktaras/Litvanya Kararı)". *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi* 5/9 (2017): ss. 427–452.

Tafran, Adem. "Uluslararası Hukukta Yer Yönünden Yetki ve Mülkilik Prensibi". Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2022.

Tan, Floris. "The Dawn of Article 18 ECHR: A Safeguard Against European Rule of Law Backsliding?". *Goettingen Journal of International Law*. 9/1 (2018): 109–141. https://doi.org/10.3249/1868-1581-9-1-tan.

Terry, Patrick C. R. "'The Riddle of the Sands' – Peacetime Espionage and Public International Law". *Georgetown Journal of International Law*, 51 (2020), 377–430.

Toroslu, Nevzat. *Ceza Hukuku Genel Kısım*. Ankara: Savaş Yayınevi, 2009.

Tsampi, Aikaterini. "The New Doctrine on Misuse of Power under Article 18 ECHR: Is It about the System of Contrepouvoirs within the State after All?". *Netherlands Quarterly of Human Rights* 38/2 (2020): ss. 134–155.

Tumay, Murat. "Restrictions on the Fundamental Rights in the Strasbourg and Turkish Legal Orders". *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 17/2 (2009): 85–128. https://doi.org/10.15337/SUHFD.2017.114.

Uygun, Oktay. "Küreselleşme ve Değişen Egemenlik Anlayışının Sosyal Haklara Etkisi". *Anayasa Yargısı* 20 (2003): ss. 250–284.

Wæver, Ole. "Securitization and Desecuritization". *On Security*. Der. Ronnie D. Lipschutz. New York: Columbia University Press, 1995: ss. 46-87.

Wright, Quincy. "Espionage and the Doctrine of Non-Intervention in Internal Affairs". *Essays on Espionage and International Law*. Der. Roland J. Stanger. Athens, Ohio: Ohio State University Press, 1962: ss. 3–28.

Yam, Julius. *Judging for Democracy: Principles and Strategies in Hybrid Regimes*. Cambridge: Cambridge University Press, 2026.

Yengibaryan, Vahe. "The Concept and the Fundamental Guarantees of Legality of Secret Investigative Actions". *State and Law*, Özel Sayı (2025): 46–56. https://doi.org/10.46991/SL/2025.SI1.046.

Yetkin, Erdi. "Fraenkel'ın İkili Devletinden Dubber'ın İkili Ceza Devletine Ceza Hukukunun İkili Karakteri". *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 19/2 (2022): ss. 1023–1075.

Yıldırım, Akif. "Anayasa Mahkemesi Uygulamasında Masumiyet Karinesi". *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi* 5/9 (2017): ss. 491–517.

Yılmaz, Sibel. "'İstisna Hali' Üzerinden Bir Egemenlik Kavramı Tartışması: Schmitt ve Agamben'ın Teorileri Hakkında Bir Çalışma". *TBB Dergisi* 132 (2017): ss. 383–410.

Extended Summary

ECHR Safeguards and Sovereignty in Espionage Proceedings: The Armenia–Russia–Azerbaijan Triangle

Gözde Kılıç Yaşın, Assist. Prof.
Bilecik Şeyh Edebalı University, gkyasin@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-4782-6999

This study examines the criminal proceedings initiated in Armenia against three Russian nationals accused of conducting espionage on behalf of Azerbaijan. The prosecuting state, the defendants' state of nationality and the state allegedly benefiting from the activity are three different actors. The central research question is how far a state's authority to protect its security through criminal jurisdiction can be reconciled with the rule of law, and under what conditions national-security considerations may begin to determine the scope and intensity of the ordinary criminal-law and procedural safeguards associated with the 'normative state'. As the proceedings remain pending and the available information is limited to public sources, the study does not seek to determine guilt or innocence. Its aim is to identify the normative and institutional limits that any national-security-based espionage prosecution must observe under international law and the European Convention on Human Rights (ECHR).

The legal status of espionage, securitisation theory and the fair-trial standards developed under the ECHR have each been examined in the Turkish-language literature. To the author's knowledge, however, these approaches have not been brought together through a contemporary espionage case from the South Caucasus. The article draws on three bodies of scholarship: the international-law doctrines of territorial and protective jurisdiction, together with the unsettled status of peacetime espionage under customary international law; Ernst Fraenkel's theory of the "Dual State" and David Dyzenhaus's concept of "legal grey holes," which explain how ordinary judicial institutions may persist in form while being deprived of effective substance under security pressure; and the Copenhagen School's Securitisation Theory, which shows how an issue may be framed as an existential threat and thereby displaced from ordinary political and judicial scrutiny. This framework is considered alongside European Court of Human Rights case law — particularly Klass and Others v. Germany, Regner v. the Czech Republic, Mirilashvili v. Russia and Merabishvili v. Georgia — which together mark the limits states face when national security is invoked to restrict Convention rights and procedural guarantees.

The study combines a normative-doctrinal method with qualitative case analysis, drawing on international law, the ECHR, ECtHR case law and publicly available reporting on the Armenian proceedings. The 2022 Armenian Criminal Code separates treason by Armenian citizens from espionage under Article 424, an abstract-

endangerment offence applicable to foreign nationals whose broadly worded 'other information' category leaves considerable room for interpretation.

Set against Armenia's growing estrangement from the Collective Security Treaty Organization and Russia since 2022, as well as its fragile peace process with Azerbaijan, the case unfolds in a discursive climate where national-security, espionage and "coup" narratives risk blurring the line between substantiated criminal conduct and political opposition. The principles developed in Klass indicate that a state's margin of appreciation in security matters is not unlimited and must be accompanied by independent oversight. Regner and Mirilashvili show that restricting defence access to classified evidence is not in itself incompatible with Article 6, provided that the necessity of secrecy is independently reviewed and the resulting disadvantage is offset by adequate counterbalancing measures. The presumption of innocence is likewise at stake, since statements by security authorities describing suspects in conclusive terms before any verdict may raise concerns under Article 6(2).

Finally, the defendants' prolonged pretrial detention is assessed under Article 18 in conjunction with Article 5. Political circumstances, such as electoral timing and tensions with Russia, cannot by themselves establish a purpose incompatible with the Convention. They may nevertheless gain evidential weight when combined with a weak factual basis, unexplained procedural irregularities and official statements that prejudge guilt.

The study concludes that a state's authority to protect itself through criminal prosecution is not inherently incompatible with the rule of law. The decisive question is whether the measures taken are legally justified, contestable by the defence, and subject to independent review. The main limitation is its reliance on partly conflicting public sources, since the proceedings remain pending and complete case file is not publicly accessible. The conclusions therefore identify areas of legal risk rather than determine criminal responsibility or establish definitive Convention violations.

Armenian authorities should limit closed hearings and secrecy orders to what is strictly necessary, submit classified material to independent judicial scrutiny and provide the defence, as far as legitimate security interests allow, with a meaningful account of material that cannot be fully disclosed. Applicable consular guarantees should be respected, and public statements by law-enforcement bodies should observe the presumption of innocence. If these safeguards are not secured domestically, the case may eventually reach the European Court of Human Rights, testing whether national-security disputes in the South Caucasus can be resolved through accountable legal processes rather than politically instrumentalised prosecutions.